БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндеалеттинген

ШЫН

1969 ч. МАЙ 28 СРЕДА № 122 (7968).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

КАБУЛДА ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

КАБУЛ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи).

Май 26-да албан ёзузунуң найыралчы аян-чоруун кылып, Афганистанда чеде берген ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Афганистанның хаан чазааның Премьер-Министри Нур Ахмед Эттемади-биле чугаалажыышкын болган.

Найыралдың болгаш бот-бодун бүрүн билчир чоруктуң байдалынга эрткен чугаалажыышкынынар үезинде чазактарның баштыңнары совет-афган харылзааларның байдалын болгаш оларны улам ыңай хөгжүдериниң перспективаларын тодаргай чугаалашкан. Делегейниң ийи чуртка сонуургалдыг чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның үре-түңнелдиг солчулгазы база болган.

А. Н. Косыгинниң Афганистанда чоруп турары

КАБУЛ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи).

Май 26-да ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин албан ёзузунуң найыралчы аян-чоруун кылып, Афганистанга чеде бергеш, Делькуш ордузунга барган болгаш Афганистанның хүндүлүг аалчыларының дептеринге ат салган. Дептерге Совет чазактың баштының үдеп чоруур кижилер база ат салган.

Ооң дараазында А. Н. Косыгин Надир Шахтың мавзолейинге чораан болгаш Афганистанның шылгарангай күрүне ажылдакчызы, улуг шериг начальнигининг мага-бодунуң хаажаанын кырынга чечек салган.

Хүнүң ийиги чартыында А. Н. Косыгин Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле тутkан микрорайонну көрген.

Хөй-ниитти ажылдар министри Масса микрорайоннуң дугайын А. Н. Косыгинге болгаш ону үдеп чоруур кижилерге тайылбырлаан.

КАБУЛ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи).

Май 26-нын кежээзинде Афганистанның Премьер-Министри Нур Ахмед Эттемади ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге алдар болдурган хүлээп алыышкынны тургускан.

Хүлээп алыышкын үезинде Афганистанның Премьер-Министри Нур Ахмед Эттемади биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин чугаалар солушкан.

Н. А. Эттемади афган чазактың чалалгазын хүлээп алганы дээш А. Н. Косыгинге хүлээп көрүүшкүнүү илергейлеп, бодунуң өмүнээзинден болгаш бодунуң эштериниң өмүнээзинден хүндүлүг совет аалчыга байыр чедирген.

Бо аян-чорук найыралчы чагааларны солушканындан бээр бежен чыл ою-биле капсырлашкан, Афганистанның хамаарышпас чоруун катап тургускынының болгаш Совет күрүнениң тургустунган хүннеринде ийи күрүнелер бот-боттарын хүлээп көргенин ол чагааларынга илергейлээн дээрзин Премьер-Министр чугаалаан.

1919 чылдың май 27-де төөгүлүг чагаазынга Владимир Ильич Ленинниң Афганистанның хамаарышпас чоруун хүлээп көрген дугайында сөстери төөгүнүң арыннарында киргеп, Ленин ийи чурттуң аразында чаагай харылзааларның тургустунганын оларның кады ажылдажылгазының эгези болурун бодунуң чагаазынга баш бурунгаар өттүр көрген.

Афганистанның хамаарышпас чоруу дээш демисежип чораан афган удуртукчуларның болгаш Совет күрүнени тургускан совет удуртукчуларның үндезин суурун салганы чаагай харылзааларны тайбың кожа-хелбээ турарынга, бот-болун хүндүлежиринге болгаш бүзүрежиринге үндезилээш тургузуп турар дээрзин Премьер-Министр демделээн. Ол харылзаалар кажан делегейге төөгү талазы-биле улуг өскерилгелер болган үеде, чартык чүс чыл дургузунда шаг-үениң шылгалдазын тудуп эрттирген болгаш ам боттарының ийиги бежен чылын бүзүрелдиг эгелеп турар.

Чер бөмбүрзээниң районунга тайбыңның болгаш аймыл чок чоруктуң үндезиннерин быжыглаарынга чугула рольду ойнаан болгаш чаагай кожа-хелбээ турарының база тайбың догуннаашкыны шыңгыы шылгалдаларга таварышкан турган болгай деп, А. Н. Косыгин демделээн. Бис бот-бодувусту ханы хүндүлеп көөрүнүү болгаш бүзүрежириниң сеткил-сагыжы, тайбың боттуг кады ажылдажылганың харылзаалары холбаштырган чаагай сеткилдиг кожалар, өөнүктер болуп чурттап турар бис, чыл тудум-на бистиң ден эргелиг экономиктиг харылзааларывыс быжыглып, ажыктыг садыг өзүп, культурлуг харылзаалар калбарып турар.

Кажан империализмниң, неоколониализмниң, улуг күрүнеширек шовинизмниң күштери Төөн чүктүң улустарының национал хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунуң херээн тура тепсирин, бүгү-ниити тайбыңны болгаш хамаарышпас чорукту быжыглаарынга шаптыктаарын кандыг-даа янзы-биле оралдажып турар үеде, делегей байдалынга совет-афган найыралчы харылзааларның үлегер-чижээ онза чугула ужурдузалыг болуп турар дээрзин А. Н. Косыгин оон ыңай чугаалаан.

Вьетнамда империалистиг агрессияның үргулчүлээшкини улустарны аажок дүвүредип турар. Париж чугаалажыышкыннары мынчага чедир боттуг түңнелдерни бербээн, Мурнуу Вьетнамны хостаарының Национал фронтузунуң болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың кирген боттуг саналдарын өске талының чүүлдүгүнүп көрбейн турары хараадаттыг. Чоокку Төөн чүктe боттарын түттүнмас израильчилер империалистиг күштерниң деткимчезин ажыглавышаан, тайбың таарыштыр шиитпирлээшкинге улурланып турар,ынчангаш делегейниң ол районунда байдал шыңгыы чидигленип турар. Дайын айылының доктаамал үндезини болза, НАТО агрессчи блок болуур, делегейниң ийиги дайынының түңнелдерин катап көөрүн негээн барыын-герман өжээнзиректер ол блокта улам улуг рольду ойнап турар.

Ол байдалда бүгү улустарның сорулгазы болза, «делегейни удуртурунга» бүгү болгаш кандыг-даа семекчилернин, өске чурттарга болгаш улустарга тергиндээр дээр түткүлдүг кижилернiң оруунга ажып артынмес моондакты тургузары болур.

Совет Эвилели даштыкы политика талазы-биле ленинчи угланыышкыны, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күрүнелер-биле найыралчы харылзааларны хөгжүдеринче, агрессияның, өске улустарны кулданырының болгаш чурт-девискээрлерни эжелээриниң политиказынга ойтур шавыышкынны баарынче угландырган политиканы өскерилге чокка барымдаалап турар деп, А. Н. Косыгин демделээн.

Бистиң чурттарывыстың күрүне ажылдакчылары-биле делегей харылзаларының нарын айтырыгларын көрбүшаан, Совет Эвилелиниң болгаш Афганистанның чазактарының турушгарының болгаш үзел-бодалдарының калбаа-биле дүгжүп турарын азы ажыктыын чаңгыс эвес удаа демделеп келген бис. Азияның бо районунда байдалды киириштирбишаан, делегей байдалын чугаалашкан үевисте, Премьер-Министр дээрги Эттемади-биле бөгүн санал-оналдарның солчулгазы болуп турда база-ла ындыг болган деп, А. Н. Косыгин чугаалаан. Бистиң чурттарывыс делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының болгаш оран-делегейге быжыг тайбыңны тургузарының угланыышкынынга моон соңгаар-даа ажылдаар дээрзинге бүзүрелди илергейлээрин чөпшээреп көрүнер.

АВТОТРАНСПОРТ БОЛГАШ ЧҮЪК СӨӨРТҮЛГЕЗИ

Улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң темпилери чыл келген тудум-на өзүп орар. Чижээ, бо чылын бистиң республиканың үлетпүрү продукция бүдүрериниң хемчээлин эрткен чылдыынган 7,6 хуу, ооң иштинде электроэнергия бүдүрерии 16, демир-бетон конструкцияларны болгаш кезектерни—22, тууйбуну—10,6, мебель аймаан—19 хуу көвүдедирин планда көрген. Тудуг объектилери көвүдээн болгаш үлетпүр, кодээ, чуртталга тудуунга үндүрер капитал салымнынар улгаткан. Ол дээрге бүдүрүлге күчүлерин өстүрери болгаш ооң экономиктиг ажыктыын бедидери-дир. Республиканың улус ажыл-агыйын хогжүдеринге автотранспорт улуг ужур-дузалыг.

Бистиң автотранспортчуларывыстың аразында бедик мергежилдиг, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көрүп, салдынган сорулгаларны күүседир дээш амырдыш билбес кижилер хөй. Чолаачылар Виктор Мякишев, Иван Придверов, Петр Шуберт, Николай Осипенко, Сарыглар Өктек-оол, Юрий Зюзин болгаш өскелериниңдаа ады республикада билдингир. Олар беш чыл планың хуусаа бетинде күүседир сорулганы салып, бедик көргүүглерин чедип ап келгеннер. Ынчангаш олар ам беш чыл планың күүседиринiң кырында кээп, үе-шагны мурнай бергеннер. Оларның чедишкининиң чылдагааны чүдел? Автомашина башкарар билиг-мергежилин үргүлчү бедидип, бодунга быжыглаан техниканы кампыг эдилеп, кожугларны ажыглап турары-биле оларның берге, нарын болгаш харыысалгалыг ажыл-ижи үре-түңнелдиг болган.

«Тыва автооруктранс» каттыжышкынының болгаш ведомстволарның автотранспорт организацияларының улуг пуруузунда чүък сөөртүр планны ажыр күүседип турза-даа, республикада транспорт ажыглалының айтырыы чедир шиитпирлеттинмээн. Тудуг организацияларының ажыглаарынга белеткеттинип база ажылдап турар-даа үлетпүр бүдүрүлгелери цемент, туубу, янзы-бүрү демир кылыгларга болгаш чаа дериг-херекселдерге хереглелиң долузу-биле хандырып шыдавайн турар. Ол бүгү чүүлдер Абаканда баазаларда хөйүү-биле чыгдынган. А транспортчулар ону республикаже сөөртүп четтикпейн турар. Ооң аңгыда садыг четкизинден чоныуң негеп, хереглеп турары хөй-хөй баазаларны база-ла Абаканда мөөңнелген.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының хогжүдезин барымдаалап автотранспортту база сайзыралдып турар. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бистиң аныяк республикавыстың хогжүдезинче оныза кичээнгейни салып, Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин хогжүдериниң хемчеглерин ап турар. Ону ёзугаар Тываның автомобиль парыгы кайы-даа адырдан дүрген озуп, чаартынып турар. Чыдыынга чурттуң аар чүък машиналарын бүдүрер заводтарындан хөй-хөй автомобильдерни биске лимиттен ажыр берип турар. Байдал мындыг турда, чүък сөөртүлгези, аңаа негелде бүрүн күүсеттинген тургудег. Ынчалза-даа автотранспортта ажыглаттынмаан курлавыр хөй. Чүгле ооң-биле планнаттынган чүүктүң чедер черинге четпейн, складтарда мөөңнелип чыдарын тайылбырлаар аңаар.

Кандыг курлавырларыл ол? Хамыкты мурнай автопарктың техниктиг белениниң коэффициентизин бедидери болур. Тыва автооруктранска ол көргүзүүгүү 0,70 кылдыр планнаан. Ол дээрге 100 автомашинаның чеденииң техниктиг байдалы эки, үрелиишкин чок болур ужурлуг дээни ол. Херек кырында ук коэффициент республиканың транспорт организацияларында кончуг чавыс. Каттыжышкынының бо көргүзүү чүгле 0,63 четкен, а чамдык бүдүрүлгелерде, чижээ, Хову-Аксының АТБ-зинде чүгле 0,42, Чадаананың болгаш Кызылдың № 3 АТБ-леринде 0,49, бирги кварталда социалистиг чарыштың тинлекчизи болган Ак-Довуракты АТБ-зинде безин 0,56 болуп турар. Бо байдал түңү көргүзүп турарыл дээрге, автомашиналарның чартык кезии, а чамдык ажыл-агыйларда оондаа хөйү планнаттынган болгаш планда көрдүнмээн септелгеге хүннүң-не туруп турары болур-дур.

Аңар болгаш капитал септелгениң хуусаазы колдуунда узамдыгар таварылалар хөй. Чүге дээрге септекчилерниң ажылын ам-даа четпес организастаан. Оларга артык кезектерни, агрегаттарны чагаанындан эвээштн берип турарындан аңгыда септекчилерниң ажылын механизастаар, специализастаар, оларның мергежилин бедидер хемчеглерни четпес чорудуп турар. Эки септекчилер азы чолаачыларның чугаалажыры-биле алырга, «алдын холдуг» мастерлер бисте хөй. Оларның дуржулгазын нептередир ийи-чаңгыс кижиниң чедишкинии бүгү коллективке тайылбырлап, аңаа деңнежип ажылдаарын чедип алыр дээш, автотранспорт бүдүрүлгелериндe партия, профэвилел организацияларыботтуг хемчеглерни алыры чугула. Септекчилерниң ажылының шынарын улам экижидер дээш оларны шаңнап-мактаарда шынарның көргүзүүн барымдаалаар херек.

Хөй чүктү сөөртүрде машинаны хөйүбиле орукче үндүрер-ле болгай. Ынчалза-даа ажыглап болур автомобильдерниң орукче үнүп турарының көргүзүү дыка чавыс болуп артпышаан. Кайы-даа автотранспорт бүдүрүлгезинде чолаачылар чедишпес. Хову-Аксының, № 3 АТБ-лерниң хөй машиналары чолаачылар чедишпезинден аналар туруушкунга үр үеде турары чаңчыл болган. Автооруктранстың автошколазы, ДОСААФ шугуму-биле болгаш көдээ ажыл-агыйга ажылдаар чолаачыларны белеткээр курстар доктаамал ажылдап турар-даа болза, курстарга өөренир бөлүктер долузу-биле четчелеттинмейн турар. Каттыжышкынның удуртулгазы, ажылагый, совет органнар курсантыларның өөренириңге, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгейни күштелдирери негеттинип турар.

Курс дооскан чолаачыларны дуржулга чогунга сылдан алгаш, ажылга хүлээп аликсавае, эки дээрге-ле оларга эрги, баксыраан машиналар бээр чорук АТБ-лерде шуут чаңчылчаан. Төнчү чок септелге, ээлчег маназы—аныяк чолаачыга берге. Ынчангаш олар өске ажылче шилчип,кадрлар солчуруп көвүдедип турар. Республикада дээрге ажылдыг АТБ-лер—№ 1 болгаш Ак-Довуракта безин ажылчыннарның үнер-кирер чоруу дыка хөй. Аныяк чолаачыларны кичээнгейлиг хүлээп алыры, оларны кижизидип, төлептиг ажылчын салгалды өстүрери—күрүне ужур-дузалыг херек. Ол партия, комсомол, профэвилел организацияларының удуртукчу, кижизидикчи ролюндан хамааржыр.

Чүктү машинага чүдүрериниң, ону дүжүрериниң графиктерин ам-даа сайзыраңгайжыдары, аңаа үнүп турар үени эвээжедири—чугула сорулгаларның бирээзи. «Тыва кодээ тудуг», «Сельхозтехника» болгаш Садыг министерствозунуң баазаларында чүктү чүдүрер, дүжүрерин организастааны четпес. Чүгле бирги кварталда безин чүък чүдүрерииге, дүжүрерииге автомашинаның халас туруушкуну 1100 машина-шак четкен. Ол дээрге сөөртүнмээн муң-муң тонна чүък-түр. АТБ-лер болгаш чүък ээлери аразында сырый харылзаалыг ажылдаар херек.

Бо чылды республиканың ажылчы чону шалыпчы иштиң чылы, ленинчи юбилейниң шалыпчы ээлчээ деп чарлаан болгай. Ооң сорулгалары улуг. Чедишкининиң улуг үлүү автотранспорттуң шалыпкын ажылынга онаажыр. Ону хандырып, төлептиг ажылдаары автотранспортчулардан негеттинип турар.

Кара-Тал тараажылары

Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының механизаторлары Совет Тываның 25 чыл ооңга төлептиг ужуражыр дээш часкы тарылгага улуг күжениишкиниг ажылдап турар. Ында 4 трактор агрегады ийи ээлчег-биле 1056 ганы чашкан. Эштер Бурундукай Ховалыг, Сат Кошкар-оол, Доржу Кызыл-оол олар эки ажылдап, хүн нормазын 125-130 хуу күүседип турарлар.

Салбырда 8 трактор часкы чер аңдарылгазынга 455 га черни чарган. Механизаторларның аразында мурнакчылар М. Касага, Д. Кенден, И. Дадый, Д. Монгул олар алган хүлээлгелерни ажыр күүседип турарлар.

Ч. ЧУЛАКАЙ.

—⊙—

Бедик деңнелде

«Барлык» совхоз Барыын-Хемчик районда часкы хову ажылдарын чедишкининг чорудуп турар ажыл-агыйларның бирээзи.

Совхозтуң төп трактор-хову бригадазы 5 муң ажыг га тарылга шөлдүг. Ында механизаторлар эрте чажар тараа культураларын тарып дооскаш, картофель тарылгазын база-ла чогуур үезинде болгаш бедик агротехниктиг деңнелде чорудуп турар.

Бригада бо чылын 60 га черге картофель тарыыр. Аңаа эки черни шилип алган. Ооң шыгы четчир. Суггарыкчылар эки ажылдаан. Трактористер хөрзүнү хандыр чарган. Гектар бүрүзүндө четчир минералдыг чемишчидилгени токкен. Ам шолдүн хөй кезиинде картофельда эки шынарлыг тарып олурткан.

Механизаторлар Хомушку Баир-оол, Салчак Биче-оол, Салчак Хапык-оол оларның эки ажылын бригадир мактап турар.

(Бистиң корр.).

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Комиссиязында

РСФСР-ниң Чонның амыдырал хандырылга министерствозу «Чонның амыдырал хандырылгазын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1967 чылдың август 28-да доктаалын канчаар күүседип турарыл? Бо айтырыгны РСФСР-ниң Дээди Совединиң Садыг, ниитиниң чемненилгези болгаш чонның амыдырал хандырылга талазы-биле комиссиязының май 26-да ооң даргазы Р. Ф. Дементьеваның даргалаашкыны-биле болуп эрткен хуралынга чугаалажып көрген.

Депутаттар — комиссияның кежигүннери Россия Федерациязының чонның амыдырал хандырылга министри А. Н. Гандурининиң илеткелин болгаш И. Е. Федоровтуң эдеринчи илеткелиң дыңнаан. Беш чылдың үш чылдарының дургузунда республикага бүдүрүлгелериниң, мастерскаяларының, ательелериниң, хүлээп алыр пунктуларның четкизин калбартканын, хандырылганың чаа хевирлерин нептеретkенин демделээн. Ол чорук амыдырал хандырылганы ачы чедиреринiң хемчээлин бүдүн чартык катап ажыг көвүдедир арганы берген. Чонның идик болгаш хеп даараар, үүрмек эт-севин септээр, химиктиг аштапга болгаш будулга талазы-биле чагыгларын улам хойнү күүседип турар апарган, парикмахерскаяларның болгаш фотоателье черлериниң саны өскен.

Россия Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары амыдырал хандырылганың алды үүс ажыг комбинаттарын боттарының хөреңгилериниң күсели-биле тутkан болгаш он бир чартык муң мастерскаяларының, хүлээп алыр пунктуларның ажылдаарынга бажыңнарны тускайлап берген. Амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң техниктиг дериишкини бедип турар. Чүгле эрткен чылда безин олар 20 муң хире янзы-бүрү дериги алган.

Республиканың чонунуң амыдырал хандырылгазында улуг четпестерни комиссияның хуралынга база демделээн. Ооң өзүлдезиниң темпилери СЭКП-ниң XXIII съездиниң директиваларында көрдүгениниден ам-даа куду. Дагестан болгаш Якут автономнуг республикаларның министерстволары, Ставрополь, Архангель, Астрахань, Новосибирск, Псков, Челябинск эргелелдери, ажылчы чоннарның депутаттар Советтериниң еске-даа чамдык күүскомнары чонның амыдырал хандырылгазының планнарын күүседиринде хожудап турар.

Ынчаарга бүдүрүлге күчүлерни мырыңай четпес ажыглап турарын депутаттар база чугаалаан. РСФСР-ниң Чонның амыдырал хандырылга министерствозу чаа техниканы болгаш технологияны нептередир талазы-биле эргежок чугула дузаламчыны бүдүрүлгелерге көргүспейн, мурнакчы дуржулганы сула нептередип турар. Чамдык черлерде хандырылганың культуразы ам-даа чавыс.

Комиссия Россия Федерациязының чонунуң амыдырал хандырылгазын улам ыңай эвээжедириңе угландырган сүмелерни айыткан доктаалды хүлээп алган.

Хуралга СЭКП ТК-ның, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң, республиканың министерстволарының болгаш төп албан черлериниң харыысалгалыг ажылдакчылары олурушкан.

СЭТА-ның корреспондентизи.

Свердловск область. Нижний Тагильдиң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадында 2700 кубометр ишкирлиг кайгамчык улуг домнаны дерип тургузары шиитпирлиг чадазынче кирген. Тудугжулар соруккур нөдүрлүүшкүн-биле ажылдап, бригадаларның коллективтери чарыштың түңнелдерин хүн бүрү үндүрүп турар.

Тудугда Василий Ватарчуктуң (чурукта) бригадазы улуг чедиишкиннерни чедип ап, ээлчег онаалгаларын хүн бүрүде ажыр күүседип турар.

А. ГРАЧЁВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Хову турлааңда амыдырал хандырылгазы

Күш-ажылчы кижилер көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүнүң салымчолун шиитпирлээр. Часкы тарылганы шынарлыг, агротехниктиг хемчеглер ёзугаар чорударынга механизатор, тараажы бүрүзүнүң амыдырал-чурттагазының байдалынче кичээнгейни салганындан улуг хамааржыр.

Салбыр бо чылын 3914 га тараа болгаш мал чеми культураларны тарыыр. Часкы хову ажылы эгелээриниң бүдүүзүнде-ле хову ажылишчилериниң амыдырал байдалын экижидеринче угланган организастыг хемчегни алган бис.

Хову турлааңда ниити чурттагга бажыңнарының, столованың септелгезин, арыг-шеверживдилгезин экижиткен болгаш чаа чүнар-бажыңны тудуп, ажыглалга киирген. Механизаторларга, столовая ажылдакчыларынга шеверглиг оруннар салдынган. Орун бүрүзү хөвенниг болгаш ак-чоорганнар-биле шыптынган, арыг сыртыктарлыг. Ниити чемненилге залдыг, делгем күхня өрээлдиг столоваяда улуг повар эш Т. Дүдүпаа, дузалакчы повар С. Анак олар аъш-чемниң хевирлерин хүнүң-не аңгы-аңгы кылдыр белеткеп, ажыл-ишчилерни хүн бүрүде-ле дөрт улаа чемгерерин организастаан. Столовая эът, далган, картофель, дагаа чуургазы, сүт, сметана, капуста-биле доктаамал, четчир хемчээлдии-биле хандыртынып турар. Ында национал чемнер база бар. Хүндүскү база дүнеки ээлчегниң механизаторларынга, сеяльщиктеринге белен изиг чемни чедирип берип турар.

Столоваяда хомудал дептери тургустунган. Ында чемненикчилерниң бижип демделээнинден ап көөрге, аъш-чемниң шынарында багай чүве чок болгаш өске-даа хомудалдар чок, харын өөрүп четтириишкинин илергейлээн, поварларның эки ажылын үнелээн демделелдер хөй.

Хары угда 8-10 кижи кирер чунар-бажың хүн бүрүде эртениң-не 7 шактан дүне орайга чедир ажылдап турар. Монгуш Серен чунар-бажыңны изидип, соок болгаш изиг суг-биле доктаамал хандырбышаан, механизаторларның ак чоорганнарын, сыртыктарының хаптарын хеп чүүр машинага чүгүрүп берип турар. Хову турлааңда одаар чүүл четче.

Бисте тракторист, сеяльщик кижи бүрүзү күш-ажылчы ээлчээн дооскаш, ажылын ээлчег солукчузунга дужаагаш, чунар-бажыңнаш, ооң дараазында чемненип, өрээлдеринге дыштанып, ойнап хөглээр. Москваның, Кызылдың радиодамчыдылгаларын радиоприёмник-биле дыңнап, стол кырының оюн херекселдерибиле ойнап, теннистеп, шыдыраалап ойнаары хову ажылишчилериниң дыштанылгазынга таарымчаны берип турар.

Кижилер, оларның бүдүрүмчүлүг күш-ажылы дээш мындыг амыдыралды байдал тургустунарга оларның күш-ажылчы бот-идепкейи көдүрлүр, бүдүрген ажылы шынарлыг болур-дур.

С. АЙ-ХӨӨ.

СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң № 2 салбырының аргелекчизи.

ШЫНАР—КОЛ КӨРГҮЗҮГ

Продукцияның шынарын улам бедидерин СЭКП-киң XXIII съездизи эң чугула сорулгаларның бирээзи деп айыткан. Бүдүрүлгениң экономика талазы-биле ажыктыын бедидериниң бир аргазы болза эки шынарлыг, быжыг, көрүштүг продукцияны белеткеп, ону дүрген сайгарары болур.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтерингe эки шынарлыг продукция дээш демиселди күштелдирип, саратовчуларның системазын нептередириниң чугулазын чоокта чаа болуп эрткен конференцияга чугаалашкан. Аңаа номчаан илеткелдерниң чамдыызын бо арында парлаан.

Бүдүрүлгениң чугула айтырыы

(Күрсадыг инспекциязының начальниги эш Г. Н. БАЛАКИҢАНЫҢ илеткелинден)

Планнаашкын болгаш экономнуг идиг беришкиниң чаа системазының айтырыгларын чугаалажып көрген СЭКП ТК-ның сентябрь (1965 чыл) Пленумунга үлетпүр продуктуларының шынарын экижидеринче онза кичээнгейни үндүрген. Республиканың әлээн хой бүдүрүлгелери чаа системаның негелделерин ёзугаар ажылдап эгелээш, бүдүрүлге чорудулгазының түгле сан-хоо көргүзүглерин экижиткен эвес, а бүдүрүп турар продукциязының шынарын мурнунда турган чылдарга бодаарга экижиткен.

Эки шынарлыг продуктуларны бүдүрүп турар коллективтерде материалдыг шаңнал болгаш ажыл-агыйны экижидеринге чугула өске-даа фондулар тургустунган. Күрүпе планының күүселдеэин сайгарылгадан колдады коор болганда, бүдүрген продукциязы эки шынарлыг коллективтерниң сан-хоо байдалы быжыг, кол болгаш саарылга фондуларының эгидилгези дүрген боттанып турар.

Бистиң республикавыстың үлетпүр бүдүрүлгелериниң кылып турар продукцияларының шынарын сайгарып корээлицер. Күрсадыг инспекциязы 1968 чылда янзы-бүрү бараннарга 1613 хыналданы кылган. Ол хыналдаларның 195-иниң үндүрген шинтпирин ёзугаар садыг четкилеринге болгаш өске черлерже чүдүрүп чоруткан бараннарны үндүр бижээн ийикпе, азы өртээн чингеткен. Брактаттынган продуктуларның хой кезии үлетпүр бүдүрүлгелериниң продуктуларынга хамааржыр, а садыг организацияларының бүдүрүлгелеринге ооң 36 хуузу онаажыр. Моон алгаш коорге, продукцияның шынарын экижидер дээш демисел бисте ам-даа кошкак. Харын-даа үндүр бижип турар продукцияның хемчээли мооң мурнунда чылдарда турганындан ковүдээн.

Ылаңгыя хлеб болгаш хлеббулочка кылыгларынга, эът болгаш сүттен кыган продуктуларга брактаашкын хой болган. 1968 чылда стандарт чок болган дээш 363 тонна аъш-чем продуктуларын, 65,5 мун борбак чуурганы, 1430 мебель аймаанын ортээн кудулаткан. Үстүнде адаанывыс чүүлдерден хөм болгаш кидис идиктерниң, даараныла кылыгларының чок болганын эскерип болур, ол таварылга эвес. Кызылдың алгы заводунуң директору эш Сафиуллин, кол инженери эш Кузьмин, Кызылдың даараныла комбинадының директору эш Ведерникова, кол инженери эш Скрипченко шынар дугайында айтырыгны бүдүрүлгениң өске кол көргүзүглерибиле бир домей көрүп турарлар.

Бо коллективтерниң ажылынга тодаргайы-биле доктаан көрээли: Кызылдың алгы заводу 1968 чылда нинти болгаш бараанныг продукция бүдүрелиниң планын 126,3 хуу күүсеткен болгаш планнаашкын 177 мун рубльдиг орулгазын алган. Бүдүрүп турар продукциязының планын ассортимент аайы-биле күүседип, продукцияның сорттуг чоруун бедидип турганы, бо коллектив ынча орулганы алган. Тодаргайлаарга, план ёзугаар бирги сорттуң 49800 эжеш хөм идиин бүдүрер турган, 54052 эжешти, а кидис идикти планнан ажыр 9695 эжешти бүдүрген. Ийиги сорттуң идиктерин бүдүрери планда көрдүнгенинден ыракта эвээш болган. Заводтуң удуртулга черинден база хой-нинти организацияларындан шынарны экижидер дээш ап чорудуп турар хемчегларни коллективтиг ажыл чорудулгазынга эки салдарны чедирген. Кызылдың алгы заводунуң кылып турар идиктеринге өске хоорайлардан, областардан, республикалардан хой чагыг кээп турарын маңаа демдеглеп чугаалаары оорунчүг.

Кызылдың даараныла комбинадының бүдүрүп турар продукциязының шынары мурнуку чылдарда турганындан каш катап экижээн. Комбинаттың бүгү кылган продукциязының 97,8 хуузу бирги сортка, 2,1 хуузу ийиги сортка дүгжүп турар.

Продукциязының шынарын ам-даа экижитпээн бүдүрүлгелериниң ажылынга доктаан корээлп. Кызылдың эът комбинадының 1968 чылда кылган продукциязының 20,3 хуузу брактаттынган. Ол дээрге Россия Федерациязында ортумаа-биле алдынган сан хууданыракта бедик болуп турар. Ылаңгыя Чадаананың болгаш Кызыл-Мажалыктың мал согар пунктуларындан келген эътке брактаашкын улуг болган. Ол пунктуларның ажылчыннарынга таарымчалыг байдалды тургусаанындан, бүдүрүлге чорудулгазын механизаставаанындан продукцияның шынары кудулап турар.

Бо чылдың эрткен айларында эът комбинадындан 7,5 тонна ышты, 2,5 тонна колбаса кылыгларын брактаан. Заводтуң дирекция чери продукцияның шынарын экижидер дээш соолгу үеде элээн хемчеглерни алган. Ылаңгыя колбаса кылыгларын бүдүрерде бүдүрүлге технологиязының негелделерин бүрүнү-биле сагып турар апарган. Бо чылдың апрель 11-де Красноярск хоорайга болуп эрткен делгелгеге бистиң комбинадывыстың кылган продукциязы макталды ап, ийиги черни алган.

Бир эвес эът комбинады бодунга хамаарышкан черлериниң ажылын экижидип, кижилериниң күш-ажылын механизастаар болза, ооң бүдүрген продукциязы моон-даа артык эки шынарлыг болур ийик. Чадаанада болгаш Кызыл-Мажалыкта пунктулар ажылдап эгелээнден бээр үр үе эрткен. Оларга амгы үениң нарын дериг херекселдерин тургузары хүнүң айтырыы апарган.

Тываның сүт комбинадының бүдүрүлгелериниде байдал бааза ам-даа ооң дээредевес. Ук бүдүрүлгелерде ылаңгыя, районнарның саржаг заводтарында материал-техниктиг бааза ам-даа тургустунмаан. Сүттен кылган продуктуларны шыгжаар тускай черлер, ону соортүр тускай транспорт чедишпезинден хой продуктулар үрелип турар. Бо чылдың эгезинден бээр хынаалдага таварышкан 133 тонна саржагның 56 топназы (42 хуузу) багай шынарлыг болганындан ону үндүр бижээн болгаш чамдыызын чиик өртекке саткан. Кызылда чаа сүт заводун ажыглаалга киргенден бээр элээн үе эрткен-даа болза, ооң күүгүзү ам-даа долузу-биле шингээдип алдынмаан. Технологтуг чорудулгалар бүрүнү-биле ажылдан кылдыпмаан, сүт арыглаар аппаратураларны ажыглалда киирбээн болгаш автоматика шугумнары долузу-биле ажылдавайн турар. Бо бүгүнүң түңнелинде үгле продукцияның шынары кудулап турар эвес, харын ассортимент планы күүсеттинмейн келген. 1969 чылдың бирги кварталында кефир бүдүрериниң планы 76 хуу, быштак, ааржы аймаанның 55—59 хуу, мороженое—11 хуу күүсеттинген. Үстүнде адаттынган продуктуларга чоннуң пегелде хереглели ыракта чедир хандыртымайн турары билдингир болгай.

Аъш-чем продуктуларының шынарынга садыг четкизиниң ажылдакчылары база-ла хамаарылгалыг болурлар. Үгле дээрге келген бараанларны үр шыгжавайн дүрген саарар болза, ооң шынары үрелип баксыравас. Ынчаарга чамдык магазиннериниң эргелекчилери, садыг организацияларының удуртукчулары өртектиң 25 хуу чингелдезин болдурбас дээш эргижирей берген продуктуларны ылап-ла садыш саарарын кызыдып турар практика бисте ам-даа бар. Садыг четкизинге киргеш, үр апарган хлеб болгаш өске-даа чем аймаан хлеб заводтарынга дедир эгидер ужуралуг.

Үлетпүр болгаш аъш-чем продуктуларын кылып турар бүдүрүлгелер садыг организацияларыбиле кады кылган продукциязының делгелге, дегустациязын чорутпайн турарын четпес деп санаар херек. 1968 чылдан эгелээш бо хүнерге чедир республикага чүгле 5 катап делгелге-садыгны организастаанын четпес деп санаар херек.

Бисте кылып турар мебель аймаанның шынары багай, өртээ улуг. Чоннуң Амыдырал хандырылга министерствозу малчыннарга херектиг эът-херекселдерни бүдүрерии шуут соксаткан. Эрткен чылын бо министерстводун болгаш өске-даа организацияларның бүдүрүлгелери садыг шугумунга 4000 сандайны дужаар турган, 160-ны дужааган. Ооң уламындан ындыг эът-херекселдерни өске областардан соортүр ужурга таварышкан.

Планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг беришкиниң чаа системазынче шилчип турар амгы үеде бүдүрүп турар продукцияның шынарын бедидери чугула айтырыг апарган. Продукцияның шынарын бедидер дээш ажылчыннарның өртузунга мергежил бедидериниң курстарын организастап, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип, бүдүрүлге чорудулгазының технологиязын сагыыр болгаш өске-даа организас-техниктиг хемчегларни ап турган, В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга үткүштүр алган хүлээлгелеривисти эрестиг күүседир ужурлуг бис.

Коммунистиг күш-ажылдың бедик адын чедип алыр дээш, чогаадыкчы арга-дуржулганы ажыглап турар бүдүрүлге коллективинге Хову-Аксыда «Тыва кобальт» комбинаттың төп лабораториязының коллективи хамааржыр. Мында ажылдап турар кижи бүрүзү билиг-мергежилин бедидип, эки шынарлыг ажылдаарын оралдажып турар.

Бо чурукта улуг лаборанг Валентина Самойлова төлептиг ишчилерниң бирээзи.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

„Шынар хүнү“

(Дааранылга комбинадының кол инженери эш Л. Е. СКРИПЧЕНКОНУҢ илеткелинден)

Продукцияны дефект чок бүдүргеш, ону баштайгы көргүзүгден дужаары бүдүрүлгениң ажылын сан-түң болгаш шынар талазы-биле бедидериниң аргазы болур. Дааранылга кылыгларының шынарынга негелденiң бедип олурары-биле холбаштыр бистиң комбинаттың специалистериниң мурнунга саратовчуларның системазын шиңгээдириниң айтырыы туруп келген. Ооң баштайгы өзүмнери 1965 чылда көстүп эгелээн. Шенелделериниң, дуржулгаларының түңнелинде комбинатка бедик шынарлыг продукцияны дефект чок бүдүрериниң системазын шиңгээдип кирилкен. Ол система ажылчын бүрүзүнүң бот-харыысалгазын бедидип, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидер арганы берген. Дааранықчыларның кылыр ажылы бот-бодундан хамааржыр болганында операция бүрүзүн бедик шынарлыг күүседирин ажылчыннар ботгары контрольдажып турар. Кижи бүрүзүнүң идепкейин көдүрген. Эки ажылдап турар, үргүлүг эки шынарлыг хеп даарап турар ажылчынларны шаңнаарын продукцияны техниктиг контроль килдизинге баштайгы көргүзүшкүнден дужаан турарын барымдаалап чорудар.

Шынар дээш демиселдиң түңнелдерин комбинатта доктаатkан «Шынар хүнүнде» үндүрүп турар. Ол хүнү канчаар эрттирип турар бис? Директорнуң дужаалын ёзугаар рейд комиссиязын тургускан. Ооң составында колкол специалистер, контролёрлар, ажылдың күүседикчилери — ажылчыннар киржип турар. «Шынар хүнүнде» — среда санында — рейд комиссиязы участоктарның ажылының шынарын хынаар.

Техниктиг контроль килдизиниң начальниги комиссия кежүннерин участоктарга чедирер. Цехтерге барып хепти бижып турарын, дааранықчыларның, хеп базыкчыларының ажылының болгаш өске-даа операцияларны кылып турарының шынарын хынап, мастерлерниң болгаш бригадаларда контролёрларның илеткелдерин дыңнаар. Чамдыкта түс-түс бригадаларның ажылының түңнелин хынап турар. Оон илерээн үүлдерни демдеглеп, хана парлалгазынга чырыдары чаңчылчаан. «Крокодилге», «Комсомолчу прожекторга» болгаш «Чаңныктарга» комиссияның илереткен үүлдерин бижип турар. Эки үүлдерни илереткенде, дуржулганы нептередир дээш оон дугайын долузу-биле бижип чырыдары ажылчыннарга ажыктыг. Четпестерни сойгалап, ажылга харыысалгазын кудуладып, суларгай болган кижилерни шүгүмүүлеп бижиири — кижизидилгениң күүлүг чепсээ болган.

Шынар хүнүнде хепти шын даараарының аргаларын көргүзүп, специалистер тайылбырны организастап турар. Рейдиниң материалдарынга даянып, продукцияның шынарын экижидериниң хемчеглерин чогаадыр. Ону боттандырары албан болган.

Ам үеде комбинатта диспетчер албанын шиңгээткен. Ооң сорулгазы болза хүнде-ле бригада бүрүзүнүң кылган ажылын бүгү тала-биле түңнээри болур. Ол база шынарның көргүзүүн үргүлүг медээлеп, дарый хемчег алыр арганы тургускан.

Чаа системаның ачызы

(Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының директору эш Л. М. БАШКИРЦЕВТИҢ илеткелинден)

Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның бедик шынарлыг болурун чедип ап, чоннуң хереглелин чедимчелиибиле хандырар сорулганы боттандырар дугайында СЭКП-киң XXIII съездизиниң шинтпирлерин Улуг-Хемияш үлетпүр ажыл-агый чери багай эвес боттандырып турар.

Продукцияны бедик шынар-биле бүдүрүп үндүрер ол сорулганы салган, бо бүдүрүлге 1968 чылдың январь бирден эгелеп, ажыл-агыйны планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг беришкиниң чаа системазынче кирген. Мындыг арга коллективтиң кежигүннериниң бүдүрүкчүлүг ажылдаарын болгаш оларның материал талазы-биле күш-ажылга сонуургалдыг чоруун бедиткен. Ажылчыннардан ажыл шагы үзер, озалдаар, продукцияны үрей кылырларның саны үндезинп-биле кызырылган. Цехтер, бригадалар бүрүзүнде быжыглаттынган ажылчыннарның хамаарышкан участогунга үр үеде доктаамал ажылдаар чоруу чедип алдынган. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң быжыкканының түңнелинде бо чылдың дөрт айларында кылган продукциявы сайгарып садарының планы 108 хуу күүсеттинген. Планнан ажыр тозан үш мун рубльдиг продукциязы сайгартынган. Тудуг ыяжын сөөртүрүп 104,3 хуу боттандырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 4,9 хуу өскен. Продукцияның шынарын экижидерининң чарыжынга Ырбанда комплекстиг бригададан Д. Грахов, Чербиде ыяш белеткээр пунктудан Саая Очур, Кызылда мебель цехиниң чазанычызы В. Ерошенко болгаш өске-даа мурнакчылар продукцияның шынарын бедидериниң чарыжының эгелекчилери болуп турарлар. Партия, профзвилел организацияларының деткимчезибиле бүдүрүлгениң баштаар чери бүдүрүп үндүрүп турар продукцияны шынарлыг кылдыр кылырынче угланган хемчеглерни хүн бүрүде чорудуп турар. Партия организациязының хуралында бедик шынарлыг продукция дээш демиселди бригада, цех бүрүзүнге калбартырын чугаалажып көрүп, ооң шинтпирлерин хажык чокка боттандырып турар. Оон өске-даа ап чоруткан хемчеглерниң ачызында бригадирлер, цех начальниктери болгаш мастерлер бедик шынар дээш социалистиг чарышты ажылчынар өртузунга калбартып, организакчы ажыл-ишчи мөзүзүн бадыткан турарлар. Олар чаа-чаа дерит-херекселдерни башкарарын шиңгээдип ап, мурнакчы техниктиг аргадуржулганы ажылчыннарга тайылбырлап берип келгеннер. Бүдүрүлгеге мурнакчы технологияны болур-чогуурубиле ажыглап турар бир кол участок мебель цехи болур. Мында үш эжиктиг хеп шкафтарын, комодтарны, диваннарны, буфеттерни болгаш өске-даа хевирииң бажың херекселдерни кылып турар. Ол бүгүнү эки шынарлыг, көрүштүг, эдилээрнге таарымчалыг кылдыр кылыр сорулганы күүседир дээш, организас-техниктиг хемчеглерни ажылдап кылып, херек кырында боттандырган. Ол дээрге колдуунда ыяшты эки шынарлыг дилдиреринче болгаш станоктарның үзүктел чок ажылдаарын хандырарынче, бажың иштиниң эът-херекселдерни белеткээр негелделерин ёзугаар кылырынче угланган хемчеглер болур.

Ынчалза-даа ук бүдүрүлгениң аңгы-аңгы участоктарында ажылда четпестер катаптавышаан. Четпестерни чайладып, бар курлавырларны шын ажыглаарынче угланган хынаалдаларны чоруткан. Бо чылдың дөрт айларының иштинде ийи удаа хыналданың түңнелинде элээн хөй үрей кылыышкыннардан 677 рубльдиг когаралы үнгени илереттинген. Бажың иштиниң эът-херексёлдерни кылырынга ажыглаары-биле ап турар фанер оларның багай шынарлыг болуп турары база столдар, шкафтар чазап турар ыяштарның бүдүктүг черлериниң хөй таваржып турары үрей кылыышкыннарны болдуруп турар. Бүдүрүп үндүрген бараанларның шынарын хынап көөр хөй-нинтинниг көрүзделерин чорутпайн келгенинден, техниктиг хыналда черининг кошкак ажылдап турарындан ажылда деңшилгелиг аргалар ажыглаттынмайн, хожудашкыннар удаа-дараа болуп турар. Продукцияны шынарлыг кылып белеткээрв бүдүрүлгениң оруглаыг болурунга улуг салдарлыг болурун утпайн, бедик шынар дээш ажылдаарын ишчи бүрүзү утпас ужурлуг.

ЧУРУКТА: (оң талазындан) Чадаанада үрезин белеткээр пунктунуң бүдүрүлге цехиниң мастери Сарыглар Ким-оол, олла пунктунуң үрезинниң шынарын хынаар лабораториязының эргелекчизи Анна Михайлова болгаш Чадаананың хлеб заводунуң бүдүрүлге цехиниң эргелекчизи Донгак Кёк. Бо ишчилер продукцияның бедик шынарлыг болурун чедип алыр дээш кызымак ажылдап турарлар.

Бот харыысалга

(«Тыва даг-дүгү» комбинаттың кол инженери эш А. И. ЕЛФИМОВТУН илеткелинден)

Бүдүрүп турар продукцияның шынарын экижидер талазы-биле саратовчуларның дуржулгазы бүгү чуртта калбарган. Ук дуржулганың кол негелдези кылдынган белеп продукцияны хынап, сорттаары эвес, а продукцияны кылып турар үеде кижилериниң күш-ажылын хынаарынче угланган. Үрей кылдынган продукцияны брактан каапгары белеп, ынчаарга ону болдурбас дээш бүдүрүлге чорудулгазынга, күш-ажылга хыналаданы күштелдирери хөй үени болгаш энергияны негээр нарын айтырыг. Ынчалзажок ону боттандырып тургаш, продукцияның хөй кезиин эки шынарлыг кылдыр бүдүрерге бүдүрүлгеге-даа, продукцияны кылган кижилергедаа ажыктыг.

Саратовчуларның дуржулгазын ёзугаар продукцияның шынарын хынаар арга, метод бүдүрүлге чорудулгазын туспуспу операцияларга хуваарын иеген турар. Бир эвес кайы бир участокка азы операцияга кылдынган продукцияның шынары кудулап турар болза, ону даразында операцияда турар ажылчыннар чогуур үезинде плереткеш, эде кылдыртыр ужурлуг. Күш-ажылга мындыг янзылыг хыналда багай шынарлыг продукцияны бүдүрерии болдурбас.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың бүгү ажылчыннарының 40 хуузу саратовчуларның дуржулгазын ёзугаар ажылдап турар. Машинистериниң, руда чыыкчыларының, регулировщиктериниң, руда арыглаар дериглер машинистериниң, савалакчыларның болгаш өске-даа мергежилдиг кижилери фабрикага келген руданың белеп продукт болуп үнеринге чедир бот-боттарының ажылын хынажып турар.

Участок бүрүзүнүң кылган үүлезининң шынарын хөп бүрү хынап турар. Ынчангаш кылган ажылының шынарын кудулатпайн турарларга эки шынар дээш шаңналды тыпсырын доктаатkан. Чижээлээрге, кургадылга печкаларының от салыкчылары курганган рудазының шыгы 2 хуудан эвээш болур болза 20 хуу чедир немелде төлевирни алыр. Өске-даа кол мергежилдиң кижилериге шынарны барымдаалап ындыг янзылыг төлевирни доктаатkан. Чүгле 1968 чылдың дургузында комбинат продукцияның бүдүрүп турар кижилериниң дуржулгазын нептередири-биле мурнакчы дуржулганың школазын организастаан. «Асбест дээш» солунга база хана парлалгазынга мурнаычыларның чугааларын бижип, оларның кылган продукциязывын көрүде делгелгелерин организастап турар. Белеп продукцияны савалап турар машинистерге техниктиг контроль килдизинден хыналда чокка боттарының продукцилзын дорт дужаар эргени тыпсыр хемчегларни ажылдап кылган бис.

Саратовчуларның бо чаагай эгелээшкинин Тываның бүгү бүдүрүлгелериниге нептерээр дээрзинге идегээр бис.

Бот харыысалга

(«Тыва даг-дүгү» комбинаттың кол инженери эш А. И. ЕЛФИМОВТУН илеткелинден)

Бүдүрүп турар продукцияның шынарын экижидер талазы-биле саратовчуларның дуржулгазы бүгү чуртта калбарган. Ук дуржулганың кол негелдези кылдынган белеп продукцияны хынап, сорттаары эвес, а продукцияны кылып турар үеде кижилериниң күш-ажылын хынаарынче угланган. Үрей кылдынган продукцияны брактан каапгары белеп, ынчаарга ону болдурбас дээш бүдүрүлге чорудулгазынга, күш-ажылга хыналаданы күштелдирери хөй үени болгаш энергияны негээр нарын айтырыг. Ынчалзажок ону боттандырып тургаш, продукцияның хөй кезиин эки шынарлыг кылдыр бүдүрерге бүдүрүлгеге-даа, продукцияны кылган кижилергедаа ажыктыг.

Саратовчуларның дуржулгазын ёзугаар продукцияның шынарын хынаар арга, метод бүдүрүлге чорудулгазын туспуспу операцияларга хуваарын иеген турар. Бир эвес кайы бир участокка азы операцияга кылдынган продукцияның шынары кудулап турар болза, ону даразында операцияда турар ажылчыннар чогуур үезинде плереткеш, эде кылдыртыр ужурлуг. Күш-ажылга мындыг янзылыг хыналда багай шынарлыг продукцияны бүдүрерии болдурбас.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың бүгү ажылчыннарының 40 хуузу саратовчуларның дуржулгазын ёзугаар ажылдап турар. Машинистериниң, руда чыыкчыларының, регулировщиктериниң, руда арыглаар дериглер машинистериниң, савалакчыларның болгаш өске-даа мергежилдиг кижилери фабрикага келген руданың белеп продукт болуп үнеринге чедир бот-боттарының ажылын хынажып турар.

Участок бүрүзүнүң кылган үүлезининң шынарын хөп бүрү хынап турар. Ынчангаш кылган ажылының шынарын кудулатпайн турарларга эки шынар дээш шаңналды тыпсырын доктаатkан. Чижээлээрге, кургадылга печкаларының от салыкчылары курганган рудазының шыгы 2 хуудан эвээш болур болза 20 хуу чедир немелде төлевирни алыр. Өске-даа кол мергежилдиң кижилериге шынарны барымдаалап ындыг янзылыг төлевирни доктаатkан. Чүгле 1968 чылдың дургузында комбинат продукцияның эки шынары дээш 300 мун рубльди ажылчыннарга төлээн.

Ажылды ындыг янзылыг организастаанын шынар дээш харыысалгага бедиткен. Чүл дээрге кайы-бир участокка багай кылдынган продукция бүгү коллектив кежигүннериниң ниити ажылынга салдарлыг апарган. Ону барымдаалаш кайы-бир участоктуң бүдүрүп турар продукциязынга стандартка таарышпас чүүлдер тыптып келир болза, оон бүгү кылган продукциязын дедир эгиткеш, боттарынга катап хынадырын чурумчуткан. Продукцияның шынары кудулап эгелээнин тодаргайы-биле комбинаттың контролёрлары инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле кады бүдүрүлге чорудулгазын бүрүнү-биле аналпзтеп турар.

Саратовчуларның дуржулгазын бүдүрүлгеге шиңгээткени продукцияның шынарын экижиткен болгаш сан-хоо талазы-биле бистиң байдалывысты быжыктырган. 1967 чылдың декабрь бирден эгелээш бистиң продукциявысты ап турар бүдүрүлгелерден чаңгыс-даа хомудал келбээн, харын-даа даг-дүгүнүң шынары экижээн дээш бараанныг продукциядан 81 мун рубльди биске немей төлеп берген.

Продукцияның шынарын экижидер дээш демисел бисте ам-даа үргүлчүлеп турар. Чыл эгезинден бээр бо талазы-биле 87 хемчегларни ажылдап кылган, ооң 74-үү бүдүрүлгеде шиңгээттинген. Үргүлүү эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп турар кижилериниң дуржулгазын нептередири-биле мурнакчы дуржулганың школазын организастаан. «Асбест дээш» солунга база хана парлалгазынга мурнаычыларның чугааларын бижип, оларның кылган продукциязывын көрүде делгелгелерин организастап турар. Белеп продукцияны савалап турар машинистерге техниктиг контроль килдизинден хыналда чокка боттарының продукцилзын дорт дужаар эргени тыпсыр хемчегларни ажылдап кылган бис.

Саратовчуларның бо чаагай эгелээшкинин Тываның бүгү бүдүрүлгелериниге нептерээр дээрзинге идегээр бис.

Салбырда массалыг ажылдар

«Тээли» совхозтуң Найырал салбыры районнуң бүгү тарылгазының 58 хуузун, ооң иштиниде тараа будүреринiң 56 хуузун болгаш сүт будүрерин 100 хуу ээлеп турар. Бо салбырның ажыл-ишчилери часкы хову ажылынга организастап кирген.

Салбырның төп хову турлаанга чеде бээрге, ында кылдынган чүүлдер кижиниң кичээнгейин хаара тудуп турар. Механизаторларның хонар ниити чурттагга бажыңында ак чоорганнарлыг демир оруннарны салгылаан. Чунар-бажың доктаамал ажылдап турар.

Механизаторларның клувунда кызыл-булуңну онза көрүштүг дерээн. Ханаларда агитхуудустар, шоодуглуг хана парлалгазы, совхозтуң болгаш салбырның көдээ ажылагый продуктуларын будүрериниң болгаш күрүнеге садарының дугайында хүлээлгелери. Библиотекада солунналры, журналдарны болгаш номнарны делгээн.

Механизаторларның ажыл нормазын канчаар күүседип турарын хүн бүрү демдеглеп турар. Чер чарып, чаштырып турар трактор звеноларының болгаш суггарыкчы звеноларының аразында социалистиг чарыштыг организастаан, ооң түңнелин 5 хонгаш-ла үндүрүп, тиилекчилерге шаңнал-маңталдарны тыпсып турар.

5 хонуктуң түңнелин механизаторларның ниити хуралынга чугаалажып көрген. Чер чарып турар трактор звеноларының аразында чарыштың бирги черин А. Ламажапка удуртурган звено, чаштырыкчылардан Даңзы Иргитке болгаш суггарыкчылардан И. Буянның звенозу ээлээнвер.

Чарыштың тиилекчилериниге салбыр эргелелиниң болгаш партия организациязының шилчиир тукчугаштарын тывыскан. Ылаңгыя А. Ламажапка удуртурган чер чарар трактор звенозу болгаш И. Буянга удуртурган суггарыкчы звено часкы сезон үезинде чарыштың тиилекчилери болуп, шилчиир тукчугаштарны быжыы-биле кадагалап турар.

Столовая эът, сүт, хлеб дээш, оон-даа өске чемнер-биле үзүктелиишкин чоокка эки хандыртынган. Чеминиң өртээ чиик болгаш шынары эки. Кол повар Павлы Өшкү-Саар, дузалакчы повар Алла Салчак ак сеткилдиг, кызымакай ажылдап, хүнде 300 ажыг кижини саадаашкын чоокка чемгерип турарлар.

Салбырның харыысалгалыг ажылдакчылары төп хову турлаанга график ёзугаар хүнүн-не дежурнийлап, механизаторларның ортузунга лекция, беседаны чорудуп турар. Клубка кино, районнуң культура бажыңының болгаш школаның бот-тывынгыр уранчүүл белгүмнериниң концерттери доктаамал болуп турар.

Кижилериң ажылдаарында болгаш амыдыралында таарымчалыг байдалды тургузар дээш, бо бүгү хемчегларни боттандырып чорутканының түңнелинде, салбырда часкы тарылганың темпиан болгаш ооң агротехниктиг шынары эрткен чылдарныыдан экижээн.

Салбыр тараа культураларының тарылгазын болгаш картофель олуртурун майның 18-те бүрүн дооскаш, бо хүннерде кукуруза тарылгазынче эгелеп кирген. Совхозка ниитизи-биле 900 гектар кукуруза тарыыр, ооң 800 гектары Найырал салбырга онаажыр.

Механизаторлар болгаш суггарыкчылар кукуруза, көксула, хөй чылдыг сигеннерниң тарылгазын доозар дээш муженишкиниг ажылдап турарлар.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корр.

«Искра» ынчаар ажылдап турган

1400 хире документилерни «1900—1903 чылдарда Россияда социал-демократтыг организациялар-биле В. И. Ленининиң болгаш «Искра» солунуңң редакциязының чагаа-бижик харылзаалары» деп үш томга кирер. Ол документилерниң хөй нуруузун бирлё дугаарында парлап турар. Октябрь революциязының, ССРЭ-ниң күрүне эрге-чагыргазының дээди органнарының болгаш күрүне архивибиле кады СЭКП ТК-ның чанында Маркизм-ленинизм институду ол чыындыны белеткээн. «Мысль» дээр ном үндүрер чер ону парлаар.

СЭТА-ның корреспондентизиниге ол ном үндүрер черден дыңнатканы-биле алырга, «Искраның» Россияда бодунуң агентилери болгаш социал-демократтыг организациялар-биле харылзажып турган чагаа, бижиктерин, ацаа шуут холбаалыг ленинчи документилерни ол чыындыга киирер. «Искраның» орус организациязын тургузаар талазы-биле Владимир Ильичиниң чымыштыг ажылының дугайын хандыр билип алыр арганы биске ол чыынды бээр. Ол организацияның дуржулгазынга үндезилээш партия тургузуунуң принциптерин ажылдап кылган болгаш хынаан, бо принциптерни соозүредир партияның Уставында дүрүмчүткен.

Россиядан алган чагааларның сайгарылгазы «Искраның» редакциязының чажыт харылзааларын чүгле илередир эвес, харын база РСДАПниң чер-чер комитеттериниң болгаш бөлүктериниң ажылчорудулгазының дугайында медээлерни алыр арганы ацаа берген. Чыынды «Искрага» шуут ажылдап турган кижилерни — ооң агентилерин, редакцияга дузалап турган комитеттер кежигүннерин билип алыр арганы номчукчуларга бээр. Искрачыларның чажыт аргаларын ажылдап кылган дугайында медээлер оныза сонуургадыг, бо аргалар оларның чажыт ажыл-чорудулгазының чедишкинин хандырган.

Чыындыны парлап үндүрерин 1969 чылда болгаш 1970 чылдың бирги кварталында доозар. Ам бо чыындыга чагылданы хүлээп алырын чарлаан.

(СЭТА).

Москва.

★ Бөгүн — Кызыгааржының хүнү ★

СОВЕТ КЫЗЫГААРНЫҢ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

Генерал-майор Василий ЩУР

Дайынчы кызыгааржылар Совет чурттуң кызыгаарларын 51 чыл көрүңгүр камгалап келген. Армияның болгаш флоттуң дайынчылары-биле кады олар совет кижилерниң тургузукчу тайбың ажылыжын идегелдиг камгалап, Улуг Октябрьның чаалап алыышкынчыларын камгалап кириптеринге кандыг-даа үеде белен турар.

Кызыгаар шериглерин тургусканы болгаш оларның ажыл-чорудулгазының баштайгы чылдары Владимир Ильич Ленинниң ады-биле чарылбас холбаалыг.

Совет эрге-чагырганың тургустунганы Россияның дүжүрткен мөлүүчүү ацгыларының кадыг-ширини удурланыышкынын, делегей буржуазиязының калчаалыг каржыланыышкының хайныктырган. Совет күрүненің бот-эргезин, ооң айыыл чок турар чоруун хандырарының соңгаарладыышкын чок негелдези күрүне кызыгаарларының идегелдиг камгалалын организастаары болган. Октябрьның тиилээнинде соон дарый-ла Ленин Совет республиканың кызыгаар тургузуунга болгаш ону камгалаарынга хамаарышкан хой-хой айтыышкыннарны берип, а 1918 чылдың май 28-те кызыгаар камгалалын тургузар дугайында Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң декрединге ат салган.

Интервентилерни болгаш акгвардейжилерни чурттуң девискээринден үндүр ойлатканының чергези-биле кызыгаар катап тургустунуп орган. Ону камгалаарының албанын эртирерине Кызыл Армияның хамааты дайынга алдаржаан эң дээре полктарын болгаш батальоннарын чоруткулаан. Бүгү-Россия Онза Комиссиязындан, Кызыл Армия кезектеринден кызыгаарга келген кадрлар, коммунистер болгаш комсомолчулар кызыгаар шериглерин тургузарынга чугула рольдуг болган.

Кызыгаар камгалалын быжыглаарын болгаш кызыгаар шериглериниң тургузуушкунун В. И. Ленинниң эң чоок ажылдакчылары — Ф. Э. Дзержинский биле В. Р. Менжинский удуртуп турган.

Дайынчы кызыгааржыларның политиктиг чырыдышкынынче Коммунистиг партия онза кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар. Төп Комитеттиң шийтпирин ёзугаар кызыгаар шериглерине политорганнарны, партия болгаш комсомол организацияларын тургузуп, шеригче комиссарлар болуп ажылдаары-биле партияның дүржулгалыг ажылдакчыларын чоруткан. Ол үеде капиталистиг хүрээледиггө турган Совет күрүнениң кызыгаарларын камгалаары хамыктың мурнунда политиктиг характерлиг херек дээрзин коммунистерниң партиязы барымдаалап турган.

Совет чуртка тайбың баштайгы чылдарның эң бергө байдалдарында кызыгааржылар идик-хеп, аъш-чем болгаш боо-чепсек чедишпес турган байдалда безин күрүне кызыгаарын идегелдиг камгалап, ак-гвардейжи дээрбечилерге, контрабандистерге, шпионнарга удур шийтпирлиг демиселди чоруткан. Ол үеде кызыгааржыларның дайынчы ажылынын дугайын мындыг барымдаа бүзүрелдиг хереченил турар. Барын талакы кызыгаарның кызыгаар отрядтары безин 1922—1925 чылдарда 2700 кызыгаар үрекчизин туткан, олардан 675 кижи империалистиг разведканың агентилери болган.

Дайын мурнундагы чылдарда Ыраккы Чөөн чүк кызыгаарынга байдал онза дүвүренчиг турган. 1929 чылда кылат аг-шериг совет девискээрже халдаашкыннарны үргүлүү кылып келген. «Полтавка» заставаның маадырлыг камгалалының арминнары билдингир болгай. Ол заставага удур кылат дээрбечилериниң ийи батальонун октаан. Заставаның начальныгы И. Казак камгалалды угаангыр организастаан. Застава бажыңының серизиниң адаанга станоктуг пулемёттуу тургускаш, дайзынга удур чаяыг чок адыышкынны ол кылган. Ооң кадайы Татьяна Казак ийи дугаargы пулемётчиктиң хүлээлгезин күүседип турган. Кызыл Армияның аъттыг шериг отряды келгиже чедир заставазын кызыгааржылар камгалааннар. Кылат халдакчылар тулчуушкун шөлүнге өлүрткен 200 чыгам солдадын болгаш офицерин каггаш, угаан-кут чок дедир дезипкен.

Кайгамчыктыг истекчи-кызыгааржы, 467 кызыгаар үрекчизин туткан, ам Совет Эвилелиниң Маадыры Н. Карацупаның алдары Ыраккы Чөөн чүкке төрүттүнген.

Валентин Котельников, Алексей Агеев, Федор Крайнов, Василий Баранов болгаш өске-даа хой-хой маадыр кызыгааржылар боттарының аттарын Ыраккы Чөөн чүктүң кызыгаарларынга алдаржадын мөңгежиктеннер. Аңаа, Хасан хөлдүң чанында, маадырлыг болгаш эрес-дидим болганы дээш беш кызыгаржыга — В. Виневитин, А. Махалин, П. Терешкин, И. Чернопятко, Г. Батаршин оларга кызыгаар шериглериниң араазындан бирле дугаарында Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан.

Ада-чурттуң Улуг дайыныың чаңгыланыышкыны диңмиреп үнүп келирге кызыгааржылар чоннуң идегелин шыңыктырганнар. Баренцоводан Кара далай чедир немец-фашистиг шериглерге удур тулчуушкунга бир-ле дугаарында олар кирипкен. Барын талакы кызыгаарның тозан муң камгалакчылары амы-тынын артынга каггаш, дайзынга удур тулчуп турганнар. Брест шивээзиниң маадырлыг камгалалы, А. Лопатинниң, В. Усовтуң, П. Родионовтуң, Ф. Мориниң заставаларының хой хүн камгалалы болгаш 1941 чылдың июнь хүнинде кызыгааржыларның өске-даа хой-хой маадырлыг чоруктары чоннуң сагыш-сеткилинден кажан-даа арлыг читпес. Дайынныр ийиги хүнүнде Перемышльден фашистерни үндүр ойладыпкан кызыгааржылар батальонунуң сүртенчиг удур согуушкунуу төөгүге кезээ шагда арттар.

Бодунуң улузу-биле, Совет Чепсектиг Күштер-биле кады кызыгааржылар Ада-чурттуң Улуг дайынының бүгү бергелерин болгаш шылгалдаларын тудуп эрткен. Кызыгааржылар дайылдажып чоруп турган армияже кирип, партизаннар отрядтарынга барып, совет шериглериң тыылын шпионнардан болгаш үргедекчилерден камгалап турган. Төрээн чурттуң мурнунга боттарының дайынчы хүлээлгезин олар алдарлыы-биле эң төлептиг күүседкеннер. Улуг Октябрьның чаалап алыышкыннарын камгалаарының, бодунуң улузунуң алдары дээш демиселдиң ыдыктыг идеялары немец-фашистиг экелекчилерге удур тулчуушкуннарга дайынчы эрес-маадырлыг болурунче совет кызыгааржыларны сорук кирирген.

Кызыгааржыларның дайынчы ачы-хавыяаларын Төрээн чурт бедии-биле үнелээн. Олардан 150 ажыг кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры бедик атты тывыскан. 26 кызыгаар отрядын болгаш кезээн орденнер-биле шаңнаан. Хой-хой муң кызыгааржыларның дайынчы ачы-авыралын бедик шаңналдар-биле демделээн.

Ада-чурттуң Улуг дайыныың соонда күүлүг соңгалистиг лагерь тургустунган. Совет Эвилелиниң кызыгаржылары болгаш социалистиг өске-даа чурттарның кызыгааржылары ам демин каттыштырып алгаш, ниити дайзындан— империалистиг разведкаларның агентилериниден боттарының күрүнелериниң кызыгаарларын камгалап турар.

ССРЭ-ниң кызыгааржыларының кожазында социалистиг күрүнелериниң кызыгааржылары-биле дайынчы дем каттыштырылгазы оларның бүгү амыдыралындан, албанындан болгаш өредилгезинден хүн бүрү илергейлеттинип турар. Кызыгаар үрекчилерин тударда олар ботботтарынга дузалажып, кызыгаар албаныңың, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң, партийжи-политиктиг ажылдың дуржулгазын солчуп турар. Боттарының чурттуңуң кызыгаарын серемчилелдиг камгалавышаан, олар бүгү социалистиг лагерьниң кызыгаарларын быжыглаарынга улуг салыышкының база киирип турары ол. Дайзыннарның шүргүн киришкининден ол кызыгаарларны камгалаары бүгү социалистиг чурттарның кызыгааржыларынга интернационалчы хүлээлге-дир.

Дайын соондагы үеде чаа байдалды ханы аналиэтеп көргеш, Коммунистиг партия күрүне кызыгаарының камгалалын улам ыңай быжыглаарынче, кызыгаар шериглериниң дайынчы аргазын болгаш серемчилелин бедидеринче угланган дыка хой чугула хемчеглерни чоруткан. Кызыгаар шериглериниң техниктиг чепсегленишкинниче аажок улуг кичээнгейни салган, ооң түңелинде ол шериглер моторлуг чепсектиг болу берген. Олар ам кызыгаарның дүрген чоруктуг корабльдерлиг, самолёттарлыг болгаш вертолёттарлыг, автомашиналарның улуг парктыг, чаа радиотехника аппаратуралыг болгаш медээ системаларлыг. Кызыгаарга чаа техниканың тыптып келгени амыдыралга шериглериң чаа тактиказын база тывылдырган. Командирлериң болгаш штабтарның, политорганнарның болгаш парторганизацияларның, кызыгаар албаныың хоочун кижилериниң болгаш аныяк мурнакчыларының сырый кады ажылдажылгазының ачызында кызыгаар камгалалының, кызыгаар нарядтарының, заставаларының, корабльдериниң, самолёттарының болгаш вертолёттарының хөделиишкиннериниң чаа, улам сайзырангай хевирлери ажылдап кылдыңган.

Офицер кадрларны белеткээри, шериглериң бот-составының политиктиг кижизидилгези СЭКП-ниң кезээде могаг чок сагыш салыышкынының түүлү болуп келген болгаш ам-даа болуп турар.

Кызыгаар шериглериниң чоргаараалы — дайынчы бедик белеткелдиг офицер кадрлар кызыгаар албаныың, бот-составтың дайынчы өредилгезиниң болгаш кижизидилгезиниң мергежилдиг организациялыкчылары-дыр. Офицерлериң 85 ажыг хуузу — партия кежигүнүпери болгаш кандидаттар. Ол дээрге дайынчы хүлээлгезин эчизинге чедир күүседиримге белеп, идея талазы-биле туруттыр, идепкейлиг дайынчылар-дыр.

Даман ортулукка кылат авантюристерниң чоокта чаагы өнчүк-чөңгээлериниң үезинде совет кызыгааржыларның кайгамчыктыг дайынчы шынарлары база дагын аажок улуг күш-биле илергейлеттинген. Чөңгээ аңаа бир бир кызыгаар чөрүлдээзи эвес, харын Кыдатта аптисоветчи калчааараашкынны улам калбартып үрдүндүрер сорулгалыг шериг-политиктиг хоралаашкын болган.

Офицер коммунистер Леонов, Стрельников, Бубенин, Константинов, Яшпин, Маньковский болгаш ооң-даа өскелер кылат чепсектиг чөңгээчилерге удур тулчуушкун шөлүнге дидим хөделип, эң бергө минуталарда эң айыылдыг участоктарга туруп, Төрээн чурттуң эргe-ажыктарын камгалаарының нүүрүнде хаңын-даа, амы-тынын-даа харамнанмайн турганнар.

Солдаттар болгаш сержантылар — дүүнгү ажылчынар болгаш колхозчулар, школалар доозукчулары командирлери дег болганнар. Маозэдунчу пропаганданың хоп-нүүлчү бодалдарын аныяк кызыгааржылар Даман ортулукка шиитпирлиг ойтур шапкан. Аныяк совет дайынчыларның маадырлыг чоруу — аныяк салгакчыларга эң дээре шылгалда болган. Олар боттарының адаларының алдарынга төлептиг болган. Тулчуушкунга маадырлыы болгаш эрес-шудургузун биче сержант Юрий Бабанский көргүскен. Ол өлген командирин дидим солаан болгаш ийиги кылат чөңгээни ойтур шаап турарының үезинде эң айыылдыг онаалгаларны эрес-дидим күүсеткен.

Тулчуушкуннарның минута бүрүзү бистиң кызыгааржыларывыстың маадырлыг, шыдажыышкынныг болгаш коргуш чок чоруу-биле демделеттинген. Март 2-де комсомолчу Алексей Змеевке дыштанып хүннү берген турган. Ынчалза-даа дайынчы дүвүрээзин ёзугаар ортулукка ол эки тура-биле келгеш, тулчуушкунче соруктуг киришкен болгаш каш-даа кылат халдакчыларны чок кылган. Дең эвес тулчуушкун үезинде Змеев дидимнериниң өлүмү-биле өлген.

Коммунистер Леонов биле Стрельников олар дайзынның огундан өлгеннер. Чөңгээчилериң үүлгедиглеринге харыы кылдыр чүс дайынчы партияга кирер дугайында билдиришкинин дораан берген. Маожуларга удур сегиржин алышкынга «Нижне-Михайловка» заставаның комсоргу Павел Акулов, комсомолчулар Геннадий Давыденко, Виктор Коржуков, Анатолий Денисенко, Владимир Изотов... дидимнериниң өлүмүбиле өлген. Ынчаарга кызыгаар заставаларының ол хүннерге чедир ВЛКСМ-ге бактаавайн тургэн бүгү дайынчылары комсомолдуң хүрээленинде кирген.

Даман ортулуктуң районунга ССРЭ-ниң Күрүне кызыгаарынче кылат чөңгээчилериң халдаашкынының үезинде 1969 чылдың март 2-де маадырлыг, эрес-шудургу болгаш дидим чоруун көргүскенин дээш кызыгаар шериглериниң бөлүк шериг албанныларын орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан. Совет Эвилелиниң Маадыры атты полковник Д. В. Леоновка, улуг лейтенант И. И. Стрельниковка, биче сержант Ю. В. Бабанскийге, улуг лейтенант В. Д. Бубенинге тывыскан.

Чер-черниң чурттакчыларының араазында кызыгааржыларның өңнүктери хөй. Совет кызыгаарларны камгалаарын совет кижилер боттарының хан-дамырындан хереэ кыдыр санап турар. Даманга тулчуушкун кыптыгыш үнүп келирге кылат халдакчыларга удур демисежир дээш ол черниң чурттакчылары Геннадий биле Дмитрий Авдеевтер, ол черниң эмнелгезиниң эмчизи Валентина Фесенко, эмчи сестразы Мария Петрух олар эки турабиле чедип келген.

Кызыгаар районнарның эки тураның улусчу дружиналары кылдыр каттышкан муңмуң чурттакчылары оперативтиг дайынчы сорулгаларны күүседирде кызыгааржыларга идепкейлиг дузалажып турар. Кызыгаржыларга кандыг-даа үеде дуза чедиреринге чер-черниң чонунуң белеп чоруу —кызыгаар камгалалын хандырарының чугула негелделериниң бирээзи-дир.

Чер-черниң партия, совет болгаш комсомол организациялары кызыгааржыларга үргүлүүнүң улуг дузаламчызын көргүзүп турар.

Кызыгааржылар албанын нарын байдалда эрттирип турар. Империалистиг разведкалар улам-на кара сагыштыг хөделип, дайзыны пропаганданың идеологтуг хоралаашкыннары күштелип турар. Дайзыннарның кажарлаашкыннары турзажок, чер болганда кызыгааржылар Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары-биле кады, дайзыннарның ол чимзенишкиннеринге боттарының революсчу серемчилелин удурланыштыр тургузуп турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга алдар болдурган дайынчы эзлчепте турушпушаан, кызыгааржылар боттарының дайынчы дадыгыышкының улам чүткүдүг сайзырангайжыдып, Совет күрүнениң кызыгаарларын улам көрүңгүр камгалап турар. Боттарының Төрээн чуртунга, коммунизм тургузуушкунунуң херээнге кезээде шылчы болгаш ак сеткилдиг бараан болурун олар бүгү совет улуска даңгыраглап турарлар.

Москваның скульптору Н. А. Конгиссер кызыгааржы Совет Эвилелиниң Маадыры капитан Виталий Бубенинниң скульптура-портредин кылып доозуп турар.

ЧУРУКТА: скульпторуң мастерскаязында. Э. ЭВЗЕРИХИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Даманчылар хайгыылда

I.

Уссури хемниң Нижне-Михайловкада кызыгаар заставазы. Даман ортулук. Маңаа ийи ай бурунгаар кандыг турганыл, бүгү чүве база-ла ындыг. Чүгле...

Чүгле ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарының камгалалынче үнүптериниң бетинде командирниң салган айтырыынга мооң мурнунда ол заставаның начальныгы чорааан кижиниң адын адаар. Чыскаалдың бажында дайынчы мынчаар харыылаар:

— Совет Эвилелиниң Маадыры лейтенант Иван Иванович Стрельников кылат чөңгээчилерге удур тулчуушкунга маадырлыы-биле өлген.

Чыскаалда турганнарның араазында Николай Петров база чок. Ол база маадырлыг өлген. Ам ооң орнунда ефрейтор Виктор Крашенников. Бо сибиржи бодунуң маадырлыг өлген эжиниң албан-хүлээлгезин уламчылап турар...

— Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң күрүне кызыгаарының камгалалынче киреринде дужаап тур мен —дээш, ак шырайлыг, узун-дурт сынныг офицер чыскаалда турган кызыгааржыларны эргий көрген. Ону Леонид Пахило дээр. Иван Стрельниковтуң орнунга келген чаа начальник ол.

Ооң кызыгааржылар өлген эштериниң хоорлеринде обелискаларже углаптарлар. А ооң соонда хайгыыл көкпазынче. Хамыктың мурнунда бодунуң «Уран» дээр ыды-биле анаа дайынчы Николай Спухин. Мырыңай чоокта чаала ол ыт хайгыылче Николай Колодкин-биле үнүп турганна болгай. Кел дивээн аалчыларны истеп сүрериңге болгаш тударынга «Уран» кызыгааржыларга хой катап дузалаан. Оларның соонда ефрейтор Петр Бояков, ооң соон дарый — сержант Владимир Шепилин болгаш анаа дайынчы Васвлий Вишневский (пекин авантюристер-биле тулчуушкунга киржин турган). Кызыгаржының хөрээн «Шылгарал дээш» деп медаль каастап чоруур.

II.

...Хайгыылче үнериниң бүдүүзүнде заставаның комсомолчуларының хуралы болган.

— Аңаа дайынчы Иван Кулагин билдириишкин киирген — деп, ВЛКСМ комитединиң бюрозунуң секретары Николай Козырев чугаалаш, улаштыр номчаан:

«Мени Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң хүрээленинге киирип алырын дилеп тур мен. Бистиң кым-даа дээш болбас ыдыктыг кызыгаарларывысты бодумнуң үүрээмниң соолгу согуушкунунга чедир камгалаарыма кезээде белеп мен. Төрээн чурттуң аас-кежии дээш амы-тынын берген бодумнуң эштерим Павел Акуловтуң, Владимир Гаюновтуң, Анвар Зайнутдиновтуң болгаш өске-даа комсомолчуларның төлептиг херээн уламчылаар мен».

Иван Кулагинден кым-даа айтырыг салбаан. Үстүнде одуругларны бижээн кызыгаржының үргүй көрген. Ону Леонид Пахило дээр. Иван Стрельниковтуң орнунга келген чаа начальник ол.

Ооң кызыгааржылар өлген эштериниң хоорлеринде обелискаларже углаптарлар. А ооң соонда хайгыыл көкпазынче. Хамыктың мурнунда бодунуң «Уран» дээр ыды-биле анаа дайынчы Николай Спухин. Мырыңай чоокта чаала ол ыт хайгыылче Николай Колодкин-биле үнүп турганна болгай. Кел дивээн аалчыларны истеп сүрериңге болгаш тударынга «Уран» кызыгааржыларга хой катап дузалаан. Оларның соонда ефрейтор Петр Бояков, ооң соон дарый — сержант Владимир Шепилин болгаш анаа дайынчы Васвлий Вишневский (пекин авантюристер-биле тулчуушкунга киржин турган). Кызыгаржының хөрээн «Шылгарал дээш» деп медаль каастап чоруур.

II.

...Хайгыылче үнериниң бүдүүзүнде заставаның комсомолчуларының хуралы болган.

— Аңаа дайынчы Иван Кулагин билдириишкин киирген — деп, ВЛКСМ комитединиң бюрозунуң секретары Николай Козырев чугаалаш, улаштыр номчаан:

«Мени Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң хүрээленинге киирип алырын дилеп тур мен. Бистиң кым-даа дээш болбас ыдыктыг кызыгаарларывысты бодумнуң үүрээмниң соолгу согуушкунунга чедир камгалаарыма кезээде белеп мен. Төрээн чурттуң аас-кежии дээш амы-тынын берген бодумнуң эштерим Павел Акуловтуң, Владимир Гаюновтуң, Анвар Зайнутдиновтуң болгаш өске-даа комсомолчуларның төлептиг херээн уламчылаар мен».

Иван Кулагинден кым-даа айтырыг салбаан. Үстүнде одуругларны бижээн кызыгаржының үргүй көрген. Ону Леонид Пахило дээр. Иван Стрельниковтуң орнунга келген чаа начальник ол.

Куштарның часкы дааш-шимээнин бир янзы хөгжүм-не. Кызыгаар шыпшың. Ырыда мынчаар ырлажыры дег: «кызыгаарда ыржым-шөлээн-дир, кым-даа бистен аңаа бүзүревес». Ынчангаш ыржым-шыпшың чорук ындыг эвес-даа болгулаар...

III.

— Ооллар, почта чедип келди!— деп, хой-ниитичи почтачы, заставаның чурукчузу аңаа дайынчы Албазин Бикузин бүгү казармага чарлаптар. Оон база боду-ла чаа солунларны, журналдарны өөрүнге үлеп бээр. Ынчаарга чагаалар хуваалдаазы кылырда ону шуптузунга деңгеүлээр, чүге дизе бүгү чагааларның адрезин мынчаар чаңгыс аай кылдыр бижип каан болур: «Даман ортулук, кызыгааржыларга». Нижне-Михайловка заставазының дайынчылары ийи ай дургузунда он-он муң чагаа, телеграмма болгаш ийи муң ажыг посылка алган. Чагаалар Совет Эвилелиниң бүгү булуңнарында янзы-бүрү мергежилдиг кижилерден кээп турар. Ынчалза-даа мында кол чүве чүл дизе, оларны Ада-чурттка ханы ынакшыл, дайзыны көөр хөөн чок чорук, өлүмнүг тулчуушкунга чаңгыс базымдаа аткаар баспаан кызыгаржылар дээш чоргаарал каттыштырып турар.

Байырлал хүнүнде заставага солдаттарның концерти болган. Ооң соолүнде удуур шакка чедир аныяк ооллар танывазы кижилерниң чагааларынга харыылар бижигилээн. Кызыгааржылар чагааларынга боттарының амыдыралын чугаалавышаан, мындыг бижыг бүзүрелди илергейлээннер: «Идегелиңерни бадыткаар бис. Бир эвес хөрек апарза, туюлунга чедир туржур бис. Бодувустуң улузувустуң амыр-дыжы болгаш аас-кежии дээш амы-тынывыс харамнанмас бис...»

Борис БУТОВСКИЙ.

Канторовтарның салгалдары

Кызыгарда хем чылар-чылбас агып бадып чыдар. Ол хемнеп ыяп салдадып турар. Арыгда ыяш кезикчилериниң турлаглары. Ону долгандыр малгаш-балар, хөлчүгештер. Оларның араазы-биле хой-ле кокпалар дыйлаңайнын чоруткулаан. А ынчаарга кызыгаар үрекчизиниң оруу чаңгыс — чаңгыс болурда кижи эскерер аргажок чажыт. Хем кежилдир шак оолан кажар дайзын бистиң тыылывысче эртип келгеш, бодунуң агентуразыбиле харылзажып турар деп чүве билдинип турза-даа, ону тудуп ап чадашкан.

Аңчыларның мындыг чугаазы бар: «Баштай аңның кайын кээп турарын билип алгаш, ам ооң соонда кашка сал». Заставаның чаа начальныгы эң-не баштай хем эриниң кыдынга чоруп турган шак ынчаар бодап чораан. Эриктиг шинчилеп көрүп чораан, ол хем дүвү-биле — шуут-ла бир талакы эриктен оларның талазынче кежип келген дудушкак даш чалды эскерип каан. Чадаг кижи хемни сүзүп кежеринге ооң таарымчалыг чер-даа турбас ужурлуг. А эриктө чүл ыпчаш? Ооң эгелээш-ле арыг иштин дургаар орук эгелээр.

Бодунуң удурланыкчызының дуржулгазын болгаш кажарын үнелевишаан, аныяк чекист «капка салырының» системазын ылаптыг бодап алган болгаш бир эвес ону хеп хенертен тудуп алыры болдунмайн-даа баар болза, сезик апкан дайзын кызыгааржыларның холундан үнмес ужурлуг. «Ону ыяап-ла дириггө тудуп алыр!» —деп, дайынчыларга ооң дужаалы ындыг болган.

Агентиге болгаш ону деткээн ийи үрегдекчиге хуунган саарып турган дег частыг дүн-даа, улаан улуг хатта-даа, хамык чүвени будалдырып турган кара өжегээр кылган чүүл-бүрү дааш-шимээн-даа дузалаваан. Кадыгдошкуну-биле удурланза-даа, дүнеки аалчылар туттурган. Туттурганнарның оччүнүң соонда бистиң тыылывыска шпион уязы узуткаттынган. Ол болза, 35 чыл мурнунда соңгу-барыын кызыгаарның участоктарының бирээзинге Роман Владимирович Канторовтуң баштайгы шыңгыы дайынчы шылгаралы болган.

Комсомолчу чораан чекист Төрээн чуртунуң кызыгаарын черле каяа камгалавайн чораан дээрил! Полковник Канторовтуң албан эрттирип чораан заставаларынга болгаш кызыгаар отрядтарынга баар дээр болза, бүгү чуртту соңгу-барыын үүктен мурнуучөөн үүкче — Карелиядан Кыдат чедир дескинер апаар. Ада-чурттуң Улуг дайыныың чыдадырында кызыгаар отрядының начальныгы албан-хүлээлгезин ол күүседип, Турция-биле кызыгаар араазының дүвүрээзининг чоруунуң айыыл чок чоруун хандырган болгаш ооң соонда Украинаның 1-ги, 4-кү фронтуларының тыылынга бистиң черивисти бандержи дээрбечилерден арыглап аштаан.

Бир эвес чүрээ эвес чүве болза, Роман Владимирович богун-даа ногаан бөргүн кетпишаан чоруур ийик. Ынчалза-даа Канторовтар кызыгааржының албан-хүлээлгезин күүсетпишааннар: оларның оол кижилери дөгерези кызыгааржылар. Хоочун кызыгаржының үш оглу — Евгений, Игорь, Борис — майорлар. Игорьнуң оглу Виктор — Москваның дээди кызыгаар училищезиниң курсантызы.

Ол үш харлыг Сережа. Ол база Роман Владимировичиниң оглунуң оглу. Ооң бодалы база-ла быжыг — кызыгааржы болур. «Ооң-биле кады 40—50 километр маршруттуг участоктуң тыылынга ийи катап четтиппе. Ындыг походтарга ооң таарзынары кончуг-дур...» деп, Евгений Канторов Заполярье заставазындан адазынга бижээн. Ам Сергей бодунуң ачазы-биле кады Даурияның кайы-бир черинде кызыгаар камгалалында. Мартта Евгений мынчаар бижээн: «Ачай, сагыш човава. Бир эвес бистиң участокка кандыг-бир таварылга болур болза, Даманда бистиң кожаларывыс дег хөделир мен...»

Үш дугаар оглу — Бористиң чагаазын адазы база шыгжап чоруур. Ону Ыраккы Чөөн үүктен чорткан: «ажыл-албан чогумчалыг чоруп тур. Албан-дужаалымны бедидип катды. «Күрүне кызыгаарын камгалаарынга шылгарал дээш» медаль-биле шаңнаттым». Ынчаарга мырыңай чоокта чаа шак ындыг шаңналы-биле Игорь база адазын өөрткен. Кырганның үүгле Виктору чагаа бижирингө ынак эвес. Оглуның оглунуң ажыл-херектериниң дугайында кырган-ачазы «оон-моон хажыызындан» билип аптар. Чоокта чаа ол «Пограничник» журналдың чаа номерин ажып көрүп олура дараазында үүлдү номчаан:

«Заставага стажировка эрттирери-биле Москваның дээди кызыгаар училищезинден келген Сержант Юрий Божкону, курсант Юрий Сыромолотовту, курсант Виктор Канторовту майор кызыгааржыларга таныштырган...»

Аныяк Канторовтар Төрээн чуртунга мынчаар бараан болуп турар. Ынчалза-даа оларның кырган-ачазы кызыгаардан кажан-даа чарлып көрбээн, ам оон үүгле үс километрде — Кишиневта чурттап турар. Номпар бижип ажылдап турар. Олардың бирээзи Ада-чурттуң Улуг дайыныың үезинде кызыгааржыларның маадырлыг ажыл-херектериниң дугайында. Ону парлалгага белеткеп каан. Автор ол номун кызыгаар шериниң 50 чылынга тураскаатткан. Роман Владимирович ийиги номун — бандержилер-биле кызыгааржыларның демиселиниң дугайында номну аныяктарга бижип доозуп турар.

Мынчангаш Канторовтарның салгалдары Төрээн чурттуң кызыгаарларының алдарлыг камгалакчыларының одуруунда албан-хүлээлгезин уламчылавышааннар.

Роман РАВДИН. (ПМА).

Кым болурул?

Мындыг аттыг кежээ чоокта чаа Тес-Хем районнуң төвү Самагалдай ортумак школазынга болган. Аңаа школаның бө өөредилге чылында доозукчулары, ада-иелер, партия, комсомол райкомнарының болгаш район Совединиң күүскомунуң удуртур ажылдакчылары, тускай эртемниглер, школаның эрги доозукчулары дээш хойле кижи чыылган. Комсомол райкомунуң бирги секретары Биче-оол Шыырап «Сээң чурталган планнары» деп илеткел кылган болгаш аңаа 11 кижи чүве чугаалаан.

Доозукчулар болгаш чыылганнар ыяш ажыл-агый черииң начальныгы, инженер А. Богомоловтуң, райпонуң экономизи М. Данзынның, санхөө ажылдакчызы О. Дембрельдин, күш-культура башкызы, дээди эртемниг О. Седен-оолдуң, райкүүском даргазы С. Байыр-оолдуң, Иркутск университединде орус дыл, литература факультединиң студентизи З. Аракчааның болгаш өскелериң-даа хуралга берген саналдарын сонуурган дыңнаан. Доозукчулардан 3 кижи чүве чугаалаан. Ол школаның бирги доозукчузу, районнуң улуг чырыдышкын килдизининг эргелекчизи К. Кочага хуралга база чүве чугаалаан.

Школаның директиязы тус кежээге баш удур белеткеннип, эки организастаан. «Бистиң доозукчуларывыс» деп стендиде район төвүнде болгаш районнуң колхозтарында, совхозта ажылдап турарларның чуруктарын аскан. Ол ышкаш өске-даа доозукчуларның анкетазын база делгээн. «Күш-ажыл—алдар!» деп стендини кылганы база көрүштүг, чараш болган.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

—⊙—

Бистиң эмчивис

Павел Васильев 22 чыл дургузунда мал эмчизинге ажылдап келген. Бо үениң дургузунда ниитиниң малын чежени эмневээн дээр. Павел Дмитриевич чүгле мал эмнээрининге ойлешпейн, чылдың кайы-даа үезинде малчыннарның коданын эргип, хонуп чораан оларга малдың янзыбүрү аарыгларының дугайында лекция, беседалар кылып, кажаа турлагның арыг-шевелерин харагалзап, арга-сүмезин чедирип чоруур.

П. Васильев биче сеткилдиг, кижилерге эвилең, идепкейлиг хөй-ниитичи, ажылышке үүткүдүг бердинген, ак сеткилдии-биле чонга мактаалдыг. Павел Дмитриевичиге чон улуг бүзүрелди көргүзүп, ону көдээ Советтиң депутадынга соңгуп алган.

М. ЛАМА.

Улуг-Хем район.

—⊙—

Малчын ие

Сенденмаа Чүдүмовна Сонам «Торгалыг» совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. Ол ашаа Эзир Шойдар-оолдуң дузалакчы кадарчызы. Бо өг-бүлениң коданында 309 хою шупту төрүткен, ооң 311 хураганы мендi доругуп турар.

С. Сонам мурнакчы кадарчы болурундан аңгыда хөй уругларның иези. Ие деп ат хүндүлүг, чоргаар дыңналыр. Бичии чашты төрээш, өстүрүп, кижизидип каан иениң ачы-дузаазын чүүң-биле деңнээр боор. Ол тос уругну төрээш, кижизиткен, малчынның ажыл-ижи бачым-даа болза, уруг-дарыының кижизидилгезинге үе-шактыы тып, оларны өөредилгеге үүткүдүг, күш-ажылга ынак, пайыралдыг болурунга кижизидип каан. Ооң улуг уруглары төрээн совхозунда үлегерлиг ажылдап турар, а бичилери школада эки өөренип турарлар.

— Мындыг магалыг чаагай үеде кижи кырыыр чай кайда боор, ам-даа ажылдап, ээзээш биче-даа бол, н и и т и л е г е ажыктыг болуруп күүзээр-дир — деп, Сенденмаа Чүдүмовнаның чугаалап олурары чон. Шынап-ла ооң назыны дөгүй берген болза-даа эрезии коңчуг.

Май 1-ниң бүдүүзүнде Сенденмаа Сонамны тос уругларны төрээш, кижизиткен дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму «Ленин алдары» орденниң 1-ги чергези-биле шаңнаан.

Бо малчын өг-бүле совет Тыванның 25 чылынга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш төрүүр 100 хойга онаалтыр 100 х у р а г а н ы н ы, хой бүрүзүден-не 2,4 кг дүктү кыргып алыр, 18 тонна сигении белеткээр хүлээлгени алган, күженишкинниг ажылдап турар.

Н. ТАМДЫП.

Овүр район.

Оожум океанның Кызыл туктуг кызыгаар округу. Даман ортулуктуң районунга боо-чепсектиг кыдат чөңгээчилерни үндүр сывырганынга киришкен дайынчылар почта ап турганының үезинде.

Ю. МУРАВИН биле Н. НАЗАРОВТУҢ фотозу (СЭТАның фотохрониказы).

Володя Ульяновтуң чаңгыс классчылары

ВОЛОДЯ УЛЬЯНОВ кым-биле өөнүктежип, кым-биле ойнап-хөглеп чораанын уруглар кончуг сонуургап турар. Ооң эң-не чоок эргим өңнүктери акылары, угбалары болгаш дуңмалары турган, ынчалза-даа үе-черге эш-өөрү база-ла бар турган. Ооң ол чажыт үе-чергелеринде ховар дээн материалдар бар турар ужурлуг.

«Володя Ульянов кымнар-биле өөренип турганыл?» деп темага курс ажылын бижиирин төөгү-студент Люба Ключникова сүмелээн мен. Володя Ульяновтуң өөренип турган класстарының даңзыларын Ключникова область архивинден тып алган. Ынчалза-даа ында чүгле фамилияларны азы фамилия биле аттарны киирген болгулаан. Бистиң сорулгавыс болза адаларының аттарын тывары турган. Ключникова ол аттарны тып чадапкан. 70—80 чылдарның гимназистеринге адалар аттары херегленттинмес-даа турган.

Володя Ульяновтуң дооскан Симбирск гимназиязының 1887 чылда доозукчуларының бөлүк фотографиязы шагда-ла билдингир болгай. Ол фото-чуруктуң чүзү-даа билдинмес, ында ат-сып-даа чок. Улуг «олча» Ключниковаңы мында манап турган, В. И. Ленинниң Музей-бажыңының фондуларындан ук фото-чуруктуң хоолгазын ол тып алган. Володя Ульяновтуң чаңгыс класска өөренип турган эжи М. Ф. Кузнецов ында портреттерни дугаарлап, кымнарыл ол дээрзин артында демдеглеп каан болган. Оон аңгыда доозукчуларның хөй кезииниң оон ыңайгы салым-чолунуң дугайында кыска домактар-биле ол бижип каан.

ООҢ СӨӨЛҮНДЕ мээң кылып турарым Симбирскинин хоочун чурттакчыларының даңзызынга «Ленинниң чаңгыс классчызы» деп демдеглелдиг дыка хөй карточкалар немежи берген. Чыгдынган материалдарны шуптузун чаңгыс ээйжыларын оралдаштым.

Володя Ульяновтуң I класстан эгелеп өөренген эштеринден чүгле Михаил Кузнецов биле Александр Писарев I (Александр Писарев II база турган) ооң-биле кады дооскан. Ленин-биле чаңгыс чылын гимназияга кирген 1887 чылдың доозукчуларында элээн гимназистерниң аттары база бар, ынчалза-даа олар өске чергелешкек I класска тургаппар. Гимназияга ийи чергелешкек кудуку класстар бар турган. олар сөөлүнде чаңгыс беш класс кылдыр каттышкан. Володя Ульяновтуң гимназияны кады дооскан эштериниң хөй кезии беш класстан эгелеп кады өөренген эштери боор турар.

Володя Ульянов-биле 8 чыл дургузунда өөренип келген Михаил Кузнецов биле Писарев I-ден аңгыда, ооң-биле ийи кижи (Сахаров биле Сергеев) 7 чыл, дөрт кижи (Бронский, Жильцов, Кабанов, Михайлов) 6 чыл, он ийи кижи 4 чыл, чеди кижи 3 чыл, он сес кижи 2 чыл, бежен дөрт кижи чаңгыс чыл кады өөренип турган деп чүве ам дээрезинде тодараттынган.

Оон ыңайгы тодарадылга үезинде бо ажылче каш-даа катап эглип көрген мен. Чыгдынган барымдааларны түүлеп кылып турумда, «Завьяловтуң альбому» кестү хонуп келген.

ҮШ ЧЫЛ МУРНУНДА пенсионер Владимир Алексеевич Завьялов адазының мөчээнинин сөөлүнде камнап чораан альбомун В. И. Ленинниң музей-бажыңынга дужаап берген. Альбомда А. Е. Завьяловтуң бодундан эгелээш, Симбирскиниң эр улус гимназиязының 1888 чылдагы доозукчуларының фото-чуруктары бар.

Ийи чыл эрткенде Л. Волков-Ланниттиң «В. И. Ленин фото уран чүүлде» деп номунда демги альбомну сөөлгү чылдарның солун тывыштарының бирээзи боор турар деп айыткан. Ынчалза-даа ол чүгле Володя Ульяновтуң чажыттарының фото-чуруктарының дугайында чугаа болур.

Володя Ульяновтуң чаңгыс классчыларының ниити даңзызын кылып алгаш, 1968 чылдың чазынында ол альбомну ап алыр аргалыг болган мен. Альбомда фото-чуруктар бүрүзүнде болгаш оларның артында 1891 чылда-ла А. Е. Завьяловтуң бижип кааны демдеглелдери бар.

Володя Ульянов-биле гимназияга кады өөренип турган ооң анаа-ла чажыттары эвес, а оон хөй чылдарда кады өөренип чораан чаңгыс классчылары болгаш өңнүктери менче көрүп олурарлар-дыр! I—V класстарга Володя-биле кады өөренип турган Бронский бо-дур, ооң соонда Бронский чаңгыс класска ийи чыл артып калгаш, гимназияны Ульяновтан бир чыл соңнап дооскан. Лабзин Ленин-биле II—V класстарга өөренип турган. Арнольдов, Забусов Николай, Игумнов, Кармазинский, Кочетков, Нечаев, Писарев, П. Прушакевич, Смирнов, Трезин, Шевелов, Червяковский —олар шупту Володя Ульянов-биле чаңгыс класска өөренип турганнар. Костя Сердюковтуң хоктуг арын-шырайы бо-дур. Володя ооң-биле чүгле чаңгыс V класска кады турган, ынчалза-даа олар найыралдыг чорааннар. Сердюковтуң сактыышкыннары артып калган Митя Андреев-биле Володя Ульянов база-ла найыралдыг чораан. Петя Толстой-биле Володя чаңгыс класска өөренмээннер, ынчалза-даа боттарының аразында эптиг чорааннар. Завьяловтуң альбомунда Володя Ульяновтуң үе-чергелериниң фото-чуруктары ооң чаңгыс классчыларының, ооң гимназисчи өңнүктериниң альбому болу берген.

ЧУРУКТАРНЫҢ артында бижиктер Ленинниң чаңгыс классчыларының он ажыг хирезиниң адаларының аттарын тодарадып тып берген. Ох, адалар аттары-даа берге-ле-дир ам! Оон ыңайгы дилээшкиннерге ам олар кончуг херектиг-дир ийин. Оларны билбейн чыткаш, кижилерниң салым-чолун тодарадыры берге.

Володя Ульянов-биле курсту 26 кижи дооскан. Оларнын барык-ла кижи бүрүзүнде бөлүк фотография бар. Ында, чурук бүрүзүнде-ле, Ленин бар. Төп архивте ийи ындыг фото-чурук бар. бирээзи Лениннин болунуу, өскези ооң чаңгыс классчыларынын бирээзинин боор турар. Мынчангаш ам 25-ти тып ап болур-дур. Оларның бирээзи-ле улуг музейниң бези каастalгаазы боор болур. Ынчаарга Лениннин чаңгыс классчыларының ажы-төлдеринде артса чогуур гимназия дугайында өске материалдар канчанганыл ынчаш?

Октябрь революциязының мурнуу чарыында бодунуң чамдык чаңгыс классчыларының салым-чолун Михаил Кузнецов тодарадып көрген. Чижээлээрге, Александр Наумов сөөлгү хаан чазааның чер болгаш куруне хөреңгилериниң министри турган. Чурулга башкызының оглу Козлов гимназияны дооскан дораанна боду амы-тынынга четтинген. 1887 чылдың доозукчуларының революция сөөлүндеги салым-чолун тодарадып көөрге, чүгле башкылап чораан Михаил Кузнецовтуң бодунуң дугайында база Москвага чурттап, солун сактыышкыннарны арттырып каан Сахаров дугайында медээлер үр үеде билдинип келген. Сөөлгү үеде Василий Кузнецовтуң (ол Симбирскиге чааскаан чурттап чораан, революция мурнунда өлген) болгаш Алексей Дардальоновтуң салым-чолун элээн тодарадып көрген. Дардальонов база-ла кончуг эрте, 1902 чылда Симбирскиге өлген.

МЫНЧАНГАШ ам истелгениң 26 боор болгу дег шөйлүп чоруткан удазыннарының иштинден чүгле Козловтуң, Михаил Кузнецовтуң болгаш Алексей Дардальоновтуң удазыннары тодараттынган. 21 удазын билдинмес (барык-ла билдинмес) угланыышкыннарже чүк-түкче шөйлүп чоруткан.

Сергей СЫТИН,
төөгү эртемнериниң кандидады, Ульяновскиниң И. Н. Ульянов аттыг пединститудунуң төөгү кафедразының доцентизи.

(ПМА).

Ленинчи гвардияның хоочуннары

СЕТКИЛИМДЕН ЫРАВАС

ГЕОРГИЙ ПЕТРОВИЧ бодунуң амыдыралында эң-не чугула болгаш эргим ийи даалга күүсеткен. Оларның бирээзи — адазыны.

— Ленинниң айыткан оруундан черле хажый баспа, оглум. Чер болгаш хостуг эрге-шөлээ дээш демисеш.

Ынчан 1918 чыл турган. Егорга бо сөстер ынчан чүгле адазы Петр Ивановтуң эвес, а Падеевка кодээ суурнуң тараачыннар депутаттарының волост Совединиң бир дугаар даргазының чагыы болган.

Он чеди харлыг Егор бо чагыг ёзугаар дайынче акы-тура-биле чорупкан. Чапаев дивизиязының бир полугунга албан эрттирер аас-кежик аңаа таварышкан. Ук чериң орук-чирини эки билир боорга, ону хайгыылчыга хүлээп алган. Егор Иванов ол хүнден эгелээш кала-даа чорааньа бодун үргүлчү хайгыылда кылдыр боданыр апарган. Дайынчылар Ивановту пулемёт взводунуң командири кылып каан. Ол эрес-ле тулчуп турган, ынчалза-даа бир-ле катап байлар үймээнин базып турда аңаа ок дээпкен. Егор үр-ле эмнедип чыткан...

АМ ГЕОРГИЙ ИВАНОВТУҢ ийиги даалгазының дугайын чугаалаар өй келди. Ол Владимир Ильич Ленинниң хууда чагыы чүве-дир:

— А силер, мээң эргим өңнүүм, ыяап-ла инженер эртемни чедип алыңар. Ыяап-ла.

Ооң баштыңчы-биле ужуражылгазы кажан, кандыг байдалда болганыл? Георгий Петрович чугаазын ыракташ эгеледи.

— Чээрби харлыг турган партияга кирген мен. Хамаатаы дайын төнген соонда тускай кезектерге ажылдап турдум. Ленинни эң-не баштай 1921 чылдың ноябрь 7-де шериг парадынга киржип тургаш көрдүм. Ынчан Бүгү-российяның Онза Комиссиязының Төп аппарадынга ажылдап турдум. Бир-ле катап мени өске эш-өөрүм-биле кады Феликс Эдмундович келдирткен. Чеде бергеш көөрүмге Дзержинскийниң столунуң кырында бистерниң «Хууда херектеривис» чыдыр:

— Силер шупту фронтучулар, демиселге хынаттынган кижилер-дир силер — деп, ВЧК-ның даргазы чугаалады. — Кончуг харысалгалыг даалга бээр дээш силерни чаладым. Эш Ленинни камгалаарын силерге идегеп тур бис. Силер, революцияның быжыг туруштуг дайынчылары, бо даалганы күүседип шыдаар дээрзинге бүзүрээр бис.

ШУПТУВУСТУҢ сеткил-сагыжывыс дойлуп, хүндүлүг даалганы күүседир дээш бүгү-ле күжүвүстү бээринге белениңисти Дзержинскийге илергейледивис.

Ленинни камгалаары белен эвес херек турган деп Георгий Петрович уламчылады. Владимир Ильич он-он хуралдарга барып, чамдыкта көңгүс танывазы кижилерниң аразынга баар болганындан херек улам бергедээр турган. Дайзын мону ажыглап болур аргалыг. Михельсон заводунга болуушкун соонда, контрреволюцияның кайы хире кара сагыштыын көрүп, Ильичини серемчилелдиг камгалаарының эргежок чугулазын шуптувус билген. Ынчангаш камгалалды күштелдирип турганы ол. Отрядтың кижи бүрүзү, херек апарза, Владимир Ильичини бодувун мага-боду-биле дуглай туруптарынга белен турган.

П. Пакалнның начальниктээн камгалал отрядынга ийи чыл ажылдаан мен. Лениннин Кремльде кабинединге чаңгыс удаа эвес дежурныйлап, ооң-биле кады митингилерге, конференцияларга, ВЦИК-тиң сессияларынга болгаш Коминтерниң конгресстеринге баар аас-кежиктиг болган мен. Ильич-биле Москвага-даа, Горькийлерге-даа ужуражылга бүгү назынымда мээң чүрээмде болгаш сеткилимде артып калган. Ылаңгыя бир ужуражылга сеткилимден ыравас, эң-не уттундурбас.

1922 чылдың күзүнүнде Ульяновтарның бажыңынга дежурныйлап турган мен. Дүнекинниң он ийи шак үезинде кухняның эжии ажыттына берген, оон Владимир Ильич холунда шаажаң стакан тудуп алган коридорже үнүп келди. «Төмааннығ» деп команда ёзугаар туруптум. Ильич мээң чанымга чедип келди. Хүлүмзүрбүшаан, мээң холумну дыңзыг туткаш... сүт ижерин сүмеледи.

— Четтирдим, Владимир Ильич, — дидим. Пат тодуг мен.

— А силер эпчоксунмаңар, бир стакан сүт ижери кажанда-даа ажыктыг.

ЛЕНИН кайы губерниядан келгенимни, төрелдерим бар-чогун айтырып, дайын төнген болгай, чаныксап чор сен бе дей-дир.

— Чок, — деп харыылаан мен. —Чанар бодавайн, рабфакка, а оон — институтка өөренип, инженер болурун күзеп чор мен.

Владимир Ильич мээң шиитпиримни деткип, ыяап-ла инженер эртемни чедип алырын сүмелээн чүве. Социалистиг күрүнени тургузарынга дыка көвей тускай эртемниглер херегин ол чугалаан. Оон ыңай ооң онзалап демдеглээнин сактып тур мен: — ажылчыннар болгаш тараачыннардан үнген боттарывыстың кижилеривис херек.

— А ам силер кандыг билиглиг силер, Георгий Петрович — деп, Ленин айтырган.

— Көдээ школаның чүгле дөрт клазын доозуп четтикken мен...

— Ай-яй-яй — деп, Ленин бажын чайгаан. — Шала эвээш-тир. Эрги тургузуг күш-ажылчы кижилерни өөретпейн чораан. Ам ажылчын аныяктар рабфактарда өөренип эгелээн.

Владимир Ильич мээң-биле кожа олуруп алды. Чугаалажып олургаш демги сүттү ижипкенимни эскербээн мен. Оон Ленин тургаш, мээң-биле байырлажып, чедишкиннерни күзээш чорупту. Комнатазынче кирип бар чыда, ол хая көрнүп келгеш чугаалады:

— Ыяап-ла инженер эртемни чедип алыңар.

Бөгүн, бо чугааның соонда барык бежен чыл эрткенде, Георгий Петрович чагыыңарны күүсеттим деп Ленинге илеткеп болур ийик. Чекист чораан кижи инженер, техниктиг эртемнерниң кандидады апарган.

Ол рабфакты дооскаш, Кызыл Армияның механизация болгаш моторизация Академиязынга кирген. Машина тудуушкунунга ажылдап турган. Ада-чурт дайынының чылдарында чөөн чүкче заводтар көжүрүп, таңкылар кылып турган. Оон аспирантурага өөренген. Дүне када диссертация бижиглээр.

Георгий Петрович быжыг тура соруктуң болгаш амыдыралга ынакшылдың дошкун шылгалдазын шыдажып эрткен. Хамаатаы дайынга балыгланган черлери дөртен чылдарның эгезинде база катап аарып эгелээн. Гангрена деп аарыг баштай солагай, ооң соонда оң будунче халдаан. Буттарын чидирае-даа, сеткил-сагыжы ундараваан. Бүгү күжүн мөөңнеп тургаш ынак ажылынга дедир кээп ажылдаарын кызыткан. Протез-биле кылаштап тургаш чаңчыга берген. Дедир ажылдап эгелээн.

МОСВАДА тургузуп турар Иштики херектер министерствозунуң шериглериниң музейинге 1924 чылда В. И. Ленинниң Мавзолейиниң чанында турар бөлүк чекистерниң чуруун меңээ көргүстү. Ленинниң Мавзолейиниң чанынга чоокта чаа хүндүлүг таңныылга турган хоочун большевиктерниң чуруун база көрдүм. «Бо эң-не солун документилер-дир — деп, меңээ тайылбырладылар. — Мында Ильичиниң амы-хуу-да камгалакчылары чораан Аликин, Соколов, Бельмас, Иванов... олар-дыр».

Георгий Петрович-биле ужуражы бергеш, ол чуруктарның төөгүзүн чугаалап бээрин диледим. Лениннин амы-хуу-да камгалакчылары Кремль курсантылары-биле кады Мавзолейже кирер эжик аксынга январьның соок хүнүнде бир-ле дугаар таңныылга турган чүве-дир. А дөртен ийи чыл эрткенде олар база катап чыглып, база катап № 1 постуга таңныылдаан.

ИВАНОВТУҢ АЖЫЛДААР СТОЛУНДА чүве бижээн саазыннар, чертёжтар эңмежок. Ооң эртем ажылдарын дыка хөй чурттарда парлап үндүрген. Инженер болгаш эртемденниң сеткил-сагыжын чаа-чаа нарын айтырыглар дүвүредип турар. Ол чүгле мооң-биле кызыгаарлаттынмас. Ооң бот-идепкейин ёзугаар Москваның Пролетар районунда «Ленинчи лекторий» ажылдап турар. Ленинчи чагыглар, ооң өөредииниң дугайында үш чүс ажыг беседалар, лекциялар номчуттунган. Георгий Петрович аныяктар ортузунга чеже катап чүве чугаалааның санаары берге. Бо кижиниң солун болгаш байлак намдарында база бир бижиксээн чүвем бар. 1937 чылдың майда Ивановтуң кол инженер болуп ажылдап турган заводунга кызыл рубин сылдыстарның дерилгезин кылып эгелээн.

Г. П. Иванов болгаш өске-даа совет инженерлер чазактың хүндүлүг даалгазын ак сеткилдиг күүсеткен. Оларның кылган сылдызы ленинизмниң тиилелгезиниң, ленинчи идеяларның боттаныышкынының символу болуп, Москва Кремлиниң башняларынга кыва берген.

В. ЧАНТУРЯ,
СЭТА-ның тускай корр.
МОСКВА.

Кызылдың школаларынга агаар халдаашкыннарындан камгаланырының чарыжы ДОСААФ шугуму-биле эрткен. Чарыш школачыларның санитар дружиналарының эки белеткелин көргүскен.
ЧУРУКТА: № 7 школаның Лёня Чемков удурткан сандружиназы.
Е. ЧУРКИННИҢ фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Социализм чурттарында

ВАРШАВА. Ю. Гагаринниң делегейге баштайгы ужудуушкунун демдеглээри-биле совет космонавтың хүнүн доктааттынган чаңчылды ёзугаар чыл бүрүде май хүннеринде улусчу Польшаның чамдык районнарынга эрттирип турар.

Май 23-те Олыштың воеводствонуң Оструда хоорайынга ракеталарының болгаш самолёттарның радио-биле башкарар модельдериниң бүгү польша делгелгезин ажыткан. Спорт самолёттарының болгаш парашют-биле халыышкының көргүзүү база болган. Ужар чүүлдүн болгаш космонавтиканың төөгүзүнге тураскаал болдурган фильмнерни театрларда көргүзүп турар.

«ОН МИЛЛИОН САФРАГА» БЕЛЕТКЕЛ

ГАВАНА. 1970 чылда сафрага белеткел Кубада чедиишкиннг чоруп турар. Ук сафра төөгүде эң баштай чуртка 10 миллион тонна чигирни бээр ужурлуг. Лас-Вильяс можу, кубачыларның ону адап турары ышкаш, «он миллион сафрага» тростник олуртур талазы-биле бодунуң планын күүсеткен. Ында келир чылда сафрага белеткээн чигир плантациязының ниити шөлү 26.300 кабальерия (бир кабальерия — 13,43 гага ден) болган.

БҮДҮРҮЛГЕ ҮШ КАТАП УЛГАТКАН

СОФИЯ. Көдээ ажыл-агый машиналарын бүдүрер талазы-биле «Агромашина» дээр болгар күрүне каттыжыышкынының бүдүрүлгелери 100 ажыг хевирниң көдээ ажыл-агый машиналарын бүдүрүп турар. Оларның хөйүн, ооң иштинде «Булгар» тракторларны даштыкы чурттарже — ССРЭ, ГДР, Франция, Чехословакия, Польша, Алжир, Чили, КАР, Кубаже чорудуп турар. «Агромашина» үш эртем-шинчилел болгаш төлевилел институттарлыг. Сөөлгү үш чылдарның дургузунда каттыжыышкын көдээ ажыл-агый машиналарын бүдүрерин үш катап көвүдеткен.

МАР-НЫҢ КАДЫКШЫЛГА ЧЕРЛЕРИНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

УЛАН-БАТОР. Беш чылдың үш чылдарының дургузунда Моолдуң дыштанылга бажыңнарында болгаш санаторийлеринде орууннарның саны 16 хуу, дыштаныларының саны 20—25 хуу көвүдээн. Ол үениң дургузунда элээн хөй эмнелге-профилактиктиг албан черлерин ажыткан, ажылдап турар албан черлерин чаарткан болгаш алгыткан.

Чоокку үеде курорттарның болгаш дыштанылга бажыңнарының четкизин улам калбаа-биле хөгжүүр. Улан-Баторнуң чоогунга 300 орунну санаторийни Дархан чаа үлетпүр хоорайның болгаш Шарын-гол хөмүр-даш уургайының районунга дыштанылга бажыңнарын тударын айыткан.

ЧКП ТК-ның төлээлери ГДР-де чеде берген

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ның чалааны-биле ЧКП ТК-ның төлээлери ЧКП ТК-ның Бирги секретары Густав Гусак баштадыр ГДР-ге келген деп, АДН агентилел дыңнаткан.

Эрфуртта аэродромга чехословак аалчыларны ГСЧП ТК-ның Бирги секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Вальтер Ульбрихт болгаш албанның өске-даа кижилери уткаан.

Лаостуң агаарынга дүжүр аткан

ХАНОЙ. (СЭТА). Лаостуң хосталга улусчу армиязының дайынчылары чоокта чаа Сиенкуанг можунуң хосталган районунга америк самолётту дүжүр аткан.

Кассан Патет-Лао агентилелдиң дамчытканын ёзугаар ВИА агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, Лаостуң хосталган районнарының агаарынга дүжүр аткан америк самолёттарның ниити саны 1.129 болган.

„Аполлон-10" ужудуушкунун дооскан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Космостуң «Аполлон-10» дээр корабли ужудуушкунун дооскан. Май 26-да Москваның-биле 19 шак 50 минута турда корабль Оожум океанның төп кезиинге Самоа ортулуктан чөөн талазынче 700 километр хире ырак черге сугга менди-чаагай хонупкан.

Космонавтар Стаффорд, Янг, Сернан олар чорааны тускай ертээл дилеп тывар камгалал бөлүктүң флагман корабли — «Пристон» дээр авианосецтен беш километр хире ырак черге сугга хонган.

20 шак 30 минута турда үш космонавтарны вертолёт-биле «Пристонда» чедирип келген. Олар аңаа медицина шинчилгезин эрттирген болгаш дыштанган, май 27-де космонавтарны самолёт-биле Хьюстонда космоска ужудуушкуннарның башкарар төпче чоруткан.

1900—1902 чылдарда эмиграцияга тургаш, В. И. Ленинниң дааты-ла селгүүстеп турганы Мюнхенде англи сад. СЭТА-ның фотохрониказы.

Моол чурукчулар—юбилейге

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол чурукчулар В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга ажыл-ишчи ёзу-биле белеткенип турар деп, МОНЦАМЭ агентилел дыңнаткан. Олар делегей пролетариадының улуг баштыңчызының болгаш башкызының овурун боттарының ажылынга шын болгаш чайыннандыр көргүзеринче чүткүлдүг.

В. И. Лениниң идеялары болгаш овуру—моол көскү чурукчуларының чогаадылгазының темазы. МАР-ның улустуң чурукчулары У. Ядамсурэн биле О. Цэвэгжав, күрүне шаңналының лауреаттары чурукчулар Н. Чултэм, Г. Одон болгаш өске-даа хөй чурукчулар Ильичиниң овурун тургузары-биле ажылдап турар.

В. И. Лениннин чогаалдары АКШ-та

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сөөлгү чылдарда Каттышкан Штаттарга В. И. Лениниң чогаалдарынга сонуургал дыка улгаткан. В. И. Лениниң кол чогаалдарын парлап үндүрген «Интернэшнл паблишерс» дээр ном үндүрер черниң дыңнатканы болза, «Чүвү кылырыл?», «Империализм капитализмниң дээди чадазы», «Күрүне болгаш революция» дээн ышкаш, ындыг ажылдарга негелде сөөлгү каш чылдарның дургузунда барык 10 катап өскен.

Бо чылдың баштайгы айларында ном үндүрер ол фирма Гарвард, Йель, Дартмут, Принстон, Стэнфорд болгаш АКШ-тың өске-даа хөй университеттериниң болгаш колледжилериниң башкыларындан В. И. Лениниң чогаалдарынга чагыгларны алган.

Вьетнамда дайынга удур

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корреспондентизи К. Беляевтиң дамчытканы:

Америк империализмниң Вьетнамда чорудуп турар бужар-чүдек дайынынга киленнээшкин АКШ-тың чонунун улам калбак бөлүктерин хаара тудуп турар. «Вьетнамда дайынга дүвүрээн чүдүкчүлер болгаш мирянар» база «Эптежилге дээш эштелге» организациялары дайынга удур организацияларының ол дөртен муң ажыг кежигүннериниң удурланыышкынын чазанкка медээ кылдыр чедирер сорулга-биле кады бижээн чагаазын Ак бажыңче чоруткан. Муң-муң кижи ат салган чагааны президент Никсоннуң национал айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле чөвүлекчизиниң дузалакчызынга тудускан.

«Вьетнамда бистиң солдаттарывыс полицейжи болгаш тоталдыг ёзу-чурумну камгалаар дээш өлүп, кырлары үргүлчүлеп тур» деп, чагаада чугаалаан. «Мурнуу Вьетнамда шериг кижилерниң диктатуржу бөлүүнче чепсектиг деткимчени көргүзерин доп-дораан соксадырын, чугаалажыышкыннарны чорударынга болгаш дайынны соксадырынга ак сеткилдии-биле белен төлээлекчи чазакты тургузар арганы ол чурттуң улузунга бээр» деп чагааның авторлары АКШ-тың чазаан кыйгырган.

«Вьетнамда дайынга дүвүрээн чүдүкчүлер болгаш мирянар» организациязының кежигүну, Мурнуу Вьетнамга өлүрткен 23 харлыг солдаттың иези Луиза Рэнсом Вашингтонда сайгон элчинге чагааны Ак бажыңче чоруткан үезинде чораан. Луиза Рэнсом оглунун өлүрткен соонда сайгон командылалдың ону шаңнаан ийи медальды элчин черинин төлээлекчизинге эгидип берген болгаш Мурнуу Вьетнамда өлүрүкчү чоруктуң, күчүлээшкиннин байдалынга киленнээшкиниин илергейлээн чагааны дамчыткан.

Ийи организацияның төлээлекчилери Вашингтонга журналистер-биле ужурашкан. Оларның чугаалааны болза, Ак бажыңның төлээлекчизи-биле ужуражып, беседа кылдывыс. Ынчалза-даа төлээлекчи идегелдиг чүвү-даа чугаалаваан болгаш бужар-чүдек дайынын шыназыдарынга Джонсоннуң чазааның шаандан бээр ажыглап турар чүвезинден үлегерлеп алган чүүлдерин катаптаанынга хомудааның олар илергейлээн.

Ийи организацияның кежигүнери чурттуң 34 хоорайларынга парлалга төлээлекчилери-биле ужуражып, Вьетнамга өлген солдаттарның ат-даңзызын чарлап, чүве чугаалаан дээрзин парлалга конференциязынга чарлаан. Вьетнамда хан төгүүшкүнүнге удурланыышкынның бо хевири АКШ-та ам улам-на нептереп бар чоруур.

Редакторнуң оралакчызы С. К. ШОЙГУ.

КИНО

МАЙ 28 ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кымга-даа хамаарышпас суглар» 10, 12, 2, 4, 5.55, 7.50, «Чүрек дилеп турар кижи», «Кижи болгаш автомат», «Кымга-даа хамаарышпас суглар» 9.45 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Янтарлыгдан келген дургун» 10.40, 12.40, «Кашмирге болган ынакшыл» (1-ги, 2-ги сериялары) 2.40, 5.40, 8.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Париж — Варшаваже виза чокка» 3, 4.50, 6.40, 8.30 шактарда.

редакцияның адрези

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харысалгалыг секретарьның 22-35, партийжи амы-дырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаша 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин — Кравченко кудумчузу, 1). ТС—00630